

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Центр заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання
Кафедра германської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Спеціальність 035 «Філологія»

**Спеціалізація 035.041 «Германські мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська»**

***Культурні реалії в англomовному художньому дискурсі та
особливості їх перекладу***

Допущено до захисту «__» _____ 20 р.

Зав. каф. германської філології ___ канд. філол. наук, проф. Кобякова І. К.

Виконала:

студ. групи ПР.мз-91с

Шарапова Марія Олександрівна

Науковий керівник:

кандидат філол. наук, доцент

Шуменко Ольга Ангатоліївна

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ	6
1.1 Сутність та класифікація культурних реалій.....	6
1.2 Культурні реалії в англomовному художньому дискурсі	14
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2 ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ.....	25
2.1 Особливості міжкультурної взаємодії культурних реалій при перекладі	25
Висновки до розділу 2	39
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ	42
3.1 Способи та прийоми перекладу культурних реалій на матеріалі англomовного художнього дискурсу.....	42
3.2 Труднощі перекладу культурних реалій англomовного художнього дискурсу	48
Висновки до розділу 3	58
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	70

ВСТУП

Культура кожного народу має свої особливості. Разом із загальнолюдськими цінностями та поняттями існують такі, які властиві тільки даній культурі. Дане явище викликає особливий інтерес з позиції перекладу, адже перекладачі виступають посередниками у міжкультурній комунікації. Особливий інтерес представляє вивчення культурно-маркованих одиниць в англomовному художньому дискурсі, для яких характерним є наявність національно-культурних особливостей. Одним із проявів культурної маркованості виступають реалії, які становлять значні труднощі для перекладачів.

Переклад – це складний вид діяльності. Завдання перекладача полягає не тільки в тому, щоб транслювати текст з однієї мови на іншу, але і забезпечити, по суті, міжкультурну взаємодію, або взаємодію носіїв різних культур, адекватно передати національно і культурно марковану інформацію. Проблема забезпечення адекватної міжкультурної взаємодії актуальна сьогодні. Внаслідок процесів глобалізації та інтеграції представники різних культур все частіше взаємодіють безпосередньо і опосередковано. Перекладені художні тексти є однією з форм опосередкованої міжкультурної взаємодії, тому питання передачі національно і культурно маркованої інформації, або реалій, не менш важливе при перекладі таких текстів. Тож, на сьогоднішній день проблема перекладу реалій як і раніше актуальна для перекладознавства.

Отже, **актуальність даної роботи** полягає в розгляді здійснення трансляції культур за допомогою перекладу культурно-специфічних одиниць.

Вивченням особливостей перекладу реалій займалися такі вітчизняні та зарубіжні дослідники, як: Абабілова Н. М., Бех П. О., Бобришева О., Бурдейна О., Гаврилів Т., Дем'яненко О.Є., Зорівчак Р. П., Лотоцька О., Лощенова І., Beaugrande R., Buden B., Yan C.

Мета дослідження – виявлення особливостей перекладу культурно-специфічних одиниць з англійської мови на українську мову.

Для досягнення мети дослідження необхідно виконати ряд **завдань**:

1. Розглянути сутність та класифікацію культурних реалій.
2. Дослідити культурні реалії в англомовному художньому дискурсі.
3. Описати особливості міжкультурної взаємодії культурних реалій при перекладі.
4. Охарактеризувати способи та прийоми перекладу культурних реалій на матеріалі англомовного художнього дискурсу.
5. Проаналізувати труднощі перекладу культурних реалій англомовного художнього дискурсу.

Об'єкт дослідження – культурні реалії в англомовному художньому дискурсі.

Предмет дослідження – аналіз перекладу культурних реалій на матеріалі англомовного художнього дискурсу.

У роботі використані наступні **методи дослідження**: описовий метод, методи порівняння, зіставлення, узагальнення, прийоми систематизації та лінгвістичної інтерпретації досліджуваного матеріалу, а також метод суцільної вибірки культурних реалій.

Наукова новизна нашої роботи полягає в узагальненні існуючих робіт з аналізу перекладу культурно специфічних одиниць з англійської мови на українську, джерелом матеріалу дослідження, яких виступає сучасна література, а також у виявленні основних тенденцій, які спостерігаються при перекладі культурно-специфічних одиниць з англійської мови на українську.

Теоретичною значущістю роботи є систематизації прийомів перекладу культурно-специфічних одиниць, а також в узагальненні критеріїв виділення таких одиниць.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання результатів даної роботи у викладанні курсів з практики

перекладу англійської мови, лексикології, стилістики, спецкурсів з англійської мови, а також при написанні курсових і магістерських робіт.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

1.1 Сутність та класифікація культурних реалій

Перш ніж приступити до вивчення поняття «реалія», необхідно розглянути визначення безеквівалентної лексики і пов'язаними з нею термінами, адже найчастіше під безеквівалентною лексикою маються на увазі реалії вихідної мови, тобто лексичні одиниці, що позначають явища або поняття, відсутні в мові перекладу.

Для початку необхідно розглянути таке поняття як «еквівалентність». На думку В. С. Виноградова еквівалентність (адекватність) – це найбільш повне і ідентичне збереження в тексті перекладу жанрової своєрідності оригіналу і всієї різноманітної інформації, що міститься в тексті першотвору [20, с. 68]. Г. Д. Томахін, Л. К. Латишев, А. В. Федоров відзначають, що переклад повинен зберегти стиль автора, семантику і стилістику оригіналу; він повинен нести те саме смислове навантаження і мати той самий емотивно-експресивний вплив на читача, що і оригінал [37, с. 72].

Протиставленням еквівалентної лексики є безеквівалентна лексика, сенс якої неможливо повністю передати на мову перекладу, тому перекладачеві часто доводиться вдаватися до пояснень або до описових виразів. Варто відзначити, що, чим складніше в смисловому плані художній текст, тим частіше зустрічається безеквівалентна лексика

Підходи до визначення цього терміну досить різноманітні: деякі дослідники під безеквівалентною лексикою розуміють реалії [39, с. 306], інші вважають, що це слова, яких немає в інших культурах і мовах, фразеологічні та лексичні одиниці, які не мають перекладацьких еквівалентів в мові перекладу, а треті вважають, що це слова, неперекладні на іншу мову [15, с. 73].

Л. С. Бархударов підрозділяє безеквівалентну лексику на: 1) власні імена, географічні назви і назви установ, газет, тощо; 2) реалії; 3) випадкові лакуни (слова однієї мови, у яких немає лексичних аналогів в іншій мові) [7, с. 56].

Е. М. Верещагін і В. Г. Костомаров запропонували класифікацію, створену на генетичних підставах, що поєднуються з тематичними: 1) «демократизм»; 2) традиційне найменування предметів і явищ; 3) історизм; 4) лексика фразеологічних одиниць; 5) слова з фольклору і з діалекту [18, с. 45].

А. О. Іванов поділяє безеквівалентну лексику на: 1) референціально-безеквівалентну лексику, яка в свою чергу поділяється на: а) терміни; б) індивідуальні (авторські) неологізми; в) семантичні лакуни; 2) слова широкої семантики; 3) складні слова; 4) реалії [32, с. 85].

Розглянувши різні підходи до безеквівалентної лексики, можна зробити висновок, що трактування С. Флоріна і С. Влахова найбільш повно охоплює поняття безеквівалентної лексики, так як до цього пласту слів дослідники відносили не тільки реалії, а й вигуки, терміни, звуконаслідування, екзотизми, абревіатури, звернення, фразеологізми, власні імена і відступи від літературної норми [21, с. 58].

Важливо відзначити, що серед інших дослідників, тільки С. Влахов, С. Флорін і О. А. Іванов, вказували на те, що, якщо якесь слово безеквівалентне при перекладі на одну мову, не обов'язково воно буде таким при перекладі на іншу мову, тобто поняття безеквівалентної лексики діє в рамках певної пари мов [21, с.60].

Перейдемо безпосередньо до розгляду реалій. Реалії – це слова або вирази, що позначають предмети, поняття, ситуації, яких не існує в практичному досвіді людей, що говорять на іншій мові. Крім того, це різноманітні фактори, що вивчаються зовнішньою лінгвістикою і перекладознавством, такі як державний устрій даної країни, історія та культура даного народу, мовні контакти носіїв цієї мови і т. д. з точки зору їх відображення в даній мові. До реалій відносять предмети матеріальної

культури, що позначають національно-специфічні особливості життя та побуту. Вони можуть носити суспільно-політичний, географічний, етнографічний характер, належати до різних часових періодів (до сучасності або до минулого).

Різні вчені по-різному визначають поняття «реалія». Згідно з О. С. Ахмановою реалія це: у класичній граматиці різноманітні чинники, що вивчаються зовнішньою лінгвістикою, такі як державний устрій даної країни, історія та культура даного народу, мовні контакти носіїв цієї мови і т. д. з точки зору їх відображення в даній мові; предмети матеріальної культури [5, с. 54].

Термін «реалія» для позначення національно-специфічного об'єкта або явища був введений у перекладознавство в 1941 р. філологом і перекладачем А. В. Федоровим, але він говорить лише про слова, що позначають реалії суспільного життя і матеріального побуту, тобто таких, які позначають чисто місцеве явище, якому немає відповідності в побуті і в поняттях іншого народу [54, с. 174].

Після А. В. Федорова термін трактувався дослідниками зовсім по-різному. Наприклад, А. А. Реформатський називав реалії варваризмами (іншомовні слова, придатні для колористичного використання при описі чужих реалій і звичаїв) [45, с. 124], для А. Е. Супруна реалія – це «екзотична» лексика [51, с. 165], для Г. В. Чернова та А. В. Федорова – це пласт «безеквівалентної лексики» [54, с. 125].

В. Ю. Розенцвейг у свою чергу називав реалії лакунами (пробілами) [46, с. 5], а В. П. Берков алієнізмами (слова з маловідомих мов, що підкреслюють стилістичну функцію екзотизму) [11, с. 77].

Е. М. Верещагін і В. Г. Костомаров у роботі «Мова і культура» під реаліями мають на увазі лексичні одиниці, план змісту яких можна порівняти з лексичними поняттями іншої мови і говорять про неперекладність реалій [18, с. 42]. А. Д. Швейцер називає реаліями ті одиниці національної мови, властиві певній лінгвокультурі, які служать денотатами для унікальних

референтів, і відсутні в лінгвокультурній спільності мови перекладу [56, с. 151].

Виходячи з усього цього, можна зробити висновок про те, що до сих пір термін «реалії» зберіг свою багатозначність і відображає як саме слово, так і його референт. Незважаючи на це, багато сучасних авторів дотримуються визначення реалії, яке С. Влахов і С. Флорін дали в своїй роботі «Неперекладне в перекладі», реалії – це слова (і словосполучення), які називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу і чужі іншому; будучи носіями національного та історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідностей (еквівалентів) в інших мовах і, отже, не піддаються перекладу «на загальних підставах», вимагаючи особливого підходу [21, с. 54].

Також існують різні точки зору на те, до якої категорії мовних засобів слід віднести реалії. Наприклад, М. Л. Вайсбурд вважає, що поняття, що відносяться до числа реалій, можуть бути виражені окремими словами, словосполученнями, реченнями, скороченнями [17, с. 9]. Однак, більшість дослідників, в тому числі С. Влахов і С. Флорін, вважають, що реалії – це слова і номінативні словосполучення (тобто такі поєднання слів, які семантично рівні слову) [21, с. 58].

Виходячи зі згаданих вище визначень, можна зробити висновок, що реалії – це слова і словосполучення, які відображають життя, побут і традиції одного народу, відсутні в мові і культурі інших народів. Саме це визначення ми будемо використовувати в якості робочого в нашому дослідженні.

У зв'язку з підвищеним інтересом до проблем перекладу реалій на початку ХХІ ст. представляється можливим уточнити сутність реалії, в наслідок чого складається теорія реалії, згідно з якою слово «реалія» служить для позначення таких понять:

- 1) унікальний предмет або явище, типовий для етнічної чи мовної спільноти, не характерний для інших мовних спільнот (тобто денотат);
- 2) культурний еквівалент цього денотата (тобто концепт);

3) засіб номінації відповідного концепту в мові (тобто лексема або фразеологічне сполучення) [25, с. 180].

У зв'язку з цим була розроблена типологія реалій, в рамках якої виділяються:

1) R-реалії, що пов'язують вже присутні в мові слова і значення з новими денотатами, тим самим збільшуючи номінативні здатності і денотативний простір мови перекладу;

2) C-реалії, які збагачують концептосферу мови перекладу шляхом формування нових для неї понять;

3) L-реалії, що збільшують кількість лексем у мові перекладу. До числа L-реалій відносять антропоніми і топоніми [60, с. 197].

Кількість реалій в будь-якій мові досить велика. Однак, єдиної загальноприйнятої класифікації реалій ще не розроблено.

Зокрема, Г. Д. Томахін пропонує виділяти дві групи реалій: конотативні та денотативні. Під конотативними реаліями слід розуміти ті реалії, референтами яких виступають предмети, які не мають відмінностей зі схожими предметами культур, які зіставляються, однак, отримали деякі додаткові конотації на основі культурно-історичних асоціацій, властивих виключно даній культурі [52, с. 56]. Денотативні реалії у свою чергу є тими фактами мови, референтами яких служать предмети і явища, властиві даній культурі і не мають подібностей в культурі, яка порівнюється [52, с. 56].

Пітер Ньюмарк також пропонує свою класифікацію так званих “cultural words” (культурно-специфічних слів), за описом яких слід можна зробити висновок про ідентичність цих культурно-специфічних слів з реаліями [68, с. 95]. Пітер Ньюмарк виділяє наступні групи культурно-специфічних слів (реалій):

I. Екологія

II. Матеріальна культура (артефакти)

1) Їжа

2) Одяг

3) Будинки і міста

4) Транспорт

III. Соціальна культура

IV. Організації

1) Політична і адміністративна

2) Релігійна

3) Мистецька

V. Звички і поведінка [68, с. 97].

Для даного дослідження за основу ми взяли детальну класифікацію реалій, яку запропонували С. Влахов і С. Флорін. Вчені пропонують наступну систему класифікації реалій:

I. Предметний поділ реалій

1. Географічні реалії, пов'язані головним чином з фізичною географією, її розділами і суміжними областями.

2. Етнографічні реалії, представлені словами, що позначають поняття, що належать етнографії. У середині цієї групи С. Влахов і С. Флорін пропонують виділяти слова, що описують: побут; працю; мистецтво і культуру; етнічні об'єкти; заходи і гроші.

3. Суспільно-політичні реалії, що описують: адміністративно-територіальний устрій; органи і носіїв влади; суспільно-політичне життя; військові реалії.

II. Місцевий поділ реалій, що здійснюється за такими критеріями:

1) національна приналежність референта слова-реалії (реалія може бути присутня в одній з мов, що використовуються в процесі перекладу, або ж бути «чужою» для кожної з них);

2) мов, що беруть участь в процесі перекладу.

Далі представлені групи реалій, які виділяються на підставі цих критеріїв в рамках місцевого поділу культурних реалій. Отже, реалії можуть виділятися в площині однієї мови і в площині пари мов.

В площині однієї мови реалії можна поділити на:

А) Свої реалії, здебільшого представлені споконвічними словами даної мови. До цієї групи також входять і запозичення, перцепція яких не відрізняється від перцепції споконвічних слів. Свої реалії можуть бути:

1. Національними (є денотатами об'єктів, які належать певному народу і «чужі» за межами країни цього народу);
2. Локальними (належать якомусь діалекту носіїв мови);
3. Мікрореаліями (словами, які вживаються в більш вузьких групах носіїв тієї чи іншої мови, наприклад, в межах однієї сім'ї).

Б) Чужі реалії, представлені запозиченими словами, кальками, неологізмами і okazіоналізмами. Чужі реалії поділяються на:

1. Інтернаціональні реалії, наявні в лексичному складі багатьох народів, але які зберігають своє національне забарвлення;
2. Регіональні реалії, що знайшли поширення у кількох народів.

У площині пари мов реалії поділяють на:

А) Зовнішні реалії, які не існують як в мові оригіналу, так і в мові перекладу;

Б) Внутрішні реалії, наявні в одній із мов.

III. Тимчасовий поділ реалій на: сучасні та історичні.

IV Перекладацький розподіл реалій, здійснюваний на підставі того як перекладач здійснює переклад реалії [21].

На основі предметного поділу реалій за С. Влаховим і С. Флоріним, В. С. Виноградов [19, с. 307] створює власну класифікацію культурно-специфічної лексики:

1. Ономастичні реалії, які складаються з антропонімів, топонімів, імен літературних героїв, назв компаній, музеїв, театрів, магазинів.

2. Асоціативні реалії, які складаються з вегетативних символів, анімалістичних символів, колірної символіки, фольклорних, історичних і літературних алюзій.

У лінгвокраїнознавстві до реалій відносять ономастичну лексику, яка включає в себе топоніми, особливо ті, які мають культурно-історичні

асоціації; антропоніми – імена історичних особистостей, громадських діячів, письменників, вчених, діячів мистецтва, популярних спортсменів, персонажів художньої літератури та фольклору; назви творів мистецтва і літератури, історичні події та факти соціального життя, назви державних і громадських структур і установ. Реалії, що позначаються апелювальною лексикою: географічні терміни, що позначають особливості географічного природного середовища, флори і фауни; загальні терміни, пов'язані з суспільно-політичним життям країни, юриспруденцією, військовою справою, системою освіти, мистецтва, побутом, традиціям і звичаями [2, с. 9].

Узагальнюючи погляди вчених і дослідників, можна прийти до такого висновку, що реаліям в основному властиві такі особливості:

- реалії є окремим і особливим розрядом безеквівалентної лексики;
- реаліям характерна своєрідна гнучкість, так як вони, зберігаючи свій статус, можуть належати одночасно до різних лексичних категорій;
- реалії, перш за все, висловлюють конотативне значення;
- реалії відрізняються від інших класів лексичних одиниць тим, що вони містять національно-культурне забарвлення.

Таким чином, наведені дефініції розглядають поняття «реалія» як мовну одиницю, що позначає елемент окремої культури (який містить побутове, національне, історичне або місцеве забарвлення), що не має своїх відповідностей чи еквівалентів в інших культурах і мовах.

Реалії означають слова і словосполучення, які називають предмети, об'єкти, явища, характерні для побуту, культури, громадського і історичного розвитку одного народу. Вони малознайомі або чужі іншому народу, так як виражають національний або тимчасовий колорит, який не має точних відповідностей в іншій мові. Реалії завжди вимагають особливого підходу при перекладі з однієї мови на іншу мову.

1.2 Культурні реалії в англомовному художньому дискурсі

Як відомо, поняття дискурсу не належить до суворо наукових, тому, залежно від цілей дослідження, існує багато його інтерпретацій. Ю. С. Степанов визначає дискурс як особливе вживання мови, за яким стоїть особлива граматики, особливий словниковий запас, особливі правила вживання та синтаксису слів та особлива семантика. І все це створює особливий «можливий (альтернативний) світ» [50, с. 45]. Цей особливий світ знайшов своє відображення в різних інституційних дискурсах: філософському, психологічному, політичному тощо, де це поняття не обмежується рамками тексту або текстів, але включає весь вербалізований ментальний простір певної науки.

На думку М. Я. Димарського, дискурс є одночасно і семіотизацією культурно-історичної події та мовленнєвої діяльності, її продуктом, тобто текстом, і тому він ширший і глибший за текст [29, с. 4]. Цю ж ідею наголошує Г. Н. Манаєнко, який вважає, що будь-який дискурс породжує текст – конкретний матеріальний об'єкт, що відображає специфіку взаємодії людини при створенні інформаційного середовища в певній галузі діяльності [41, с. 30].

Однак багатогранність поняття дискурсу ускладнює його однозначне визначення. В. Чейф зазначає, що дискурс є багатостороннім, і очевидними є обмеження будь-яких спроб відобразити його моделювання, зводячи дискурс до одного або двох вимірів [62, с. 49]. Неоднозначність цього поняття знайшло відображення в області дискурсивного аналізу, що включає, на думку П. Ходжа, розгляд дискурсивних процесів та структур, мови та мислення, соціальних аспектів та проблем, пов'язаних зі значенням [44, с. 7].

Зауважимо, що дискурс невіддільний від мовної особистості. Ю. Н. Караулов вважає, що за кожним продуктом дискурсу, тексту, є мовна особистість, яка володіє мовною системою [65, с. 27]. Більше того, як

справедливо зазначав К. Ф. Седов, за кожною мовною особистістю є сукупність продукованих нею дискурсів [47, с. 32].

Французька школа дискурсивного аналізу визнає текст однією зі складових дискурсу, але в той же час бачить у дискурсі континуум, де постійно присутній співрозмовник, який розчинився у самому дискурсі [10, с. 23].

На думку Т. ван Дейка, дискурс є важливою складовою соціокультурної взаємодії, характерними рисами якої є інтереси, цілі та стилі [26, с. 124]. Ідеологічну спрямованість дискурсу підкреслювала О. Бурдейна, яка вважала, що дискурс – це висловлювання, складний і відносно стабільний спосіб структурування, який має значення для певної групи, тобто тексти, які містять спільні переконання, викликані або підкріплені ними, іншими словами, тексти, які пропонують позицію в дискурсивній галузі. При цьому текстовий корпус розглядається не сам по собі, а як одна з частин визнаного соціального інституту, яка визначає для даної соціальної, економічної, географічної чи мовної сфери умови дії актів висловлювання [16, с. 177].

Отже, дискурс, на наш погляд, можна визначити як ідеологічно сформовану мовленнєву діяльність мовної особистості, яка формує словесний простір певної науки або мистецтва у взаємодії з іншими учасниками цієї діяльності (активними чи пасивними), а також як результат цієї діяльності – текст або набір текстів з урахуванням їх комунікативних та екстралінгвістичних характеристик.

З цього випливає, що будь-який текст, враховуючи його комунікативні та екстралінгвістичні характеристики, є дискурсом, тобто продуктом дискурсу, або, іншими словами, дискурсом у вузькому сенсі цього слова. З цієї причини стародавні тексти, які безпосередньо не вступають у спілкування, але потребують розшифровки, не можуть розглядатися як дискурс.

Зауважимо, що все вищесказане стосується художньої літератури. Однак дискурс художньої літератури, поряд із характеристиками, загальними

для всіх дискурсів, має свої специфічні особливості. У художньому тексті, на відміну від інших текстів, внутрішньотекстова реальність має творчу природу, тобто створюється уявою і творча енергія автора, є умовною, як правило, вигаданою [66, с. 65].

Художній дискурс у вузькому розумінні цього терміна можна визначити як вигаданий, в якому зображуваний світ співвідноситься з дійсністю опосередковано, заломлюючись через індивідуально-авторське сприйняття, перетворюючись відповідно до інтенцій автора, тобто концептуалізуючись.

Однак картина світу, що передається текстом, створюється не тільки його автором, а й тими людьми, хто цей текст читає: їхнім інтелектом, культурою, освітою, емпатією, світоглядом. І в цьому процесі взаємодії картини світу адресата з картиною світу адресанта і народжується практика дискурсу.

Більш того, як цілком справедливо зауважив Г. Кресс, будь-який окремо взятий текст може бути результатом безлічі дискурсів, часто суперечливих, оскільки текст рідко буває цільним з точки зору лінгвістичних особливостей, які він містить, або дискурсів, які він висловлює [67, с. 11]. І в світлі такого підходу текст ширше дискурсу, оскільки здатний включати безлічі дискурсів. У цьому випадку текст або дискурс у вузькому сенсі цього поняття можна визначити як ідеологічно оформлений результат мовленнєвої діяльності мовної особистості, що виражає або відображає дискурс або дискурси в широкому сенсі (інституційні дискурси).

У художній літературі це проявляється в тому, що текст, відображаючи різні аспекти реального світу, як би частково уподібнюється їм, вносячи в свою структуру елементи тих функціональних стилів, які він (текст) наслідує, і, відповідно, елементи тих дискурсів, які в ньому відбиваються.

Художній дискурс має печатку культури певного етапу в історії суспільства. Фундаментальне значення для будь-якого дискурсу – це його відмінність від інших типів дискурсу [58, с. 54]. Не розуміючи цього поняття

неможливо описати механізм взаємодії культури, якій належить читач, соціальні концепції та стереотипи, його особистий «духовний простір» та подібні концепції та стереотипи, що піддаються повторному розумінню, інтерпретації та оцінки в тексті, взаємодії, що виникає в процесі актуалізації художнього дискурсу.

На думку Т. ван Дейка, було б неправильно вважати мистецтвом твір лише як сукупність певних дискурсів, унікальність та оригінальність яких виправдовуються виключно їх мовними особливостями [26, с. 125]. Часто твори художньої літератури (особливо твори сучасної літератури) за своїми лінгвістичними, граматичними та семантичними ознаками незначно відрізняються, а часом і зовсім не відрізняються від інших типів дискурсів. У визначенні поняття художнього дискурсу найважливіша роль грають не ці знаки, а безпосередньо прагматичні функції.

Тож, ми розуміємо художній дискурс як комунікативний акт, який не обов'язково переслідує цілі (наприклад, запитання, загроза, обіцянка), характерні для міжособистісного спілкування, або будь-який інший набір цілей, спільних для інших типів дискурсу [8, с. 85].

Художній дискурс маючи деякі риси інших дискурсів, переслідує принципово іншу від них мету. Цю мету можна описати так: письменник своєю творчістю робить спробу безпосередньо вплинути на «духовний простір» читача як реципієнта (під духовним простором читача ми маємо на увазі його систему цінностей, знань, його погляди на життя, прагнення та бажання, особисті орієнтири) з метою впливу на нього. За допомогою художнього твору автор намагається внести будь-які зміни в духовний простір читача. Цей вплив не прямий, він опосередкований написаним текстом. Тому у даному випадку автор практично не бере участі в заключному етапі комунікації. Тут і об'єктом, і суб'єктом стає читач.

Аргументуючи мету художнього дискурсу, мовознавець Н.Л. Галеєва зазначає, що текст, що містить параметр артистизму, пробуджує рефлексію, приводячи до формування певного простору розуміння, де рефлексія

зафіксована у формі духовних сутностей – значень та ідей, які, в свою чергу, здатні збагатити духовний простір людини. Під духовним простором вона розуміє сукупність семантичних, ідеологічних парадигм, цінностей, почуттів, ідей, знання, концепцій, віри, загальнокультурних явищ [23, с. 178].

Крім того, тут також присутній аспект комунікативності, який через специфіку художнього дискурсу виділяється навіть більш явно, ніж в інших видах дискурсу. Тут чітко простежується процес комунікації між автором і його читачем. Художній текст – це завжди відображення світогляду письменника, його системи цінностей і мотивів. При читанні реципієнт пропускає все це через свій світогляд, цінності та установки. Тобто має місце справжнісінький акт комунікації. Автор є центром твору, він наповнює його змістом. Але відомості про автора ми отримуємо опосередковано, через наше сприйняття його слів, символів і натяків. Тому дана комунікація доволі специфічна.

Завдяки великому жанровому розмаїттю інтерес представляє мова художнього дискурсу. Часто автор зачіпає повсякденні життєві проблеми, що обумовлює широке використання розмовної лексики, шаблони мови людей різних соціальних верств. Це робить мову зрозумілою і звичною. Крім того, автор апелює до почуттів читача. Тому художній дискурс рясніє емоційно-оцінною лексикою [60, с. 198].

Інша особливість художнього дискурсу випливає з особливостей художнього твору, який не тільки залишає читачеві широкий простір для власних роздумів, а й часто несе в собі філософський і психологічний посл. Під впливом автора, реципієнт починає процес рефлексії, самоаналізу і внутрішніх змін. При цьому точка зору письменника рідко коли виражається прямо, звичайно вона опосередкована і неочевидна. З цього випливає ще одна важлива особливість художнього дискурсу – його багатоплановість і багатозначність [10, с. 7]. Це означає, що вплив на читача проводиться не тільки прямим способом: через висловлені ідеї та переконання, а й за допомогою вибору певних стилістичних прийомів і образних засобів, які

викликають у реципієнта певні асоціативні зв'язки і провокують активізацію різного роду емоцій і почуттів. Однак вплив одного і того ж художнього тексту на різних реципієнтів буде неоднаковим, так як сприйняття його в першу чергу залежить від рівня розвитку читача, широти його кругозору, словникового запасу. Те, що для однієї людини стане поштовхом до нового витка пізнання світу і себе, в іншого читача викличе лише здивування.

Головною специфікою художнього дискурсу є те, що він зображує багато інших видів дискурсу. Тобто зображений письменником політичний дискурс все одно стає художнім, так як не належить до реальної дійсності, а є плодом уяви автора. Однак художній дискурс не зводиться до простої взаємодії автора і читача. У деякому роді він несе в собі культурний зріз на певній стадії розвитку суспільного життя. Сучасне автору культурне життя переломлюється через його сприйняття і передається читачеві в рамках вигаданого світу, штучно створеної реальності [68, с. 98]. Таким чином, знання автора перетворюються в концепти, які потім можна використовувати для більш широкого аналізу. Тож, ми бачимо, що художній дискурс являє собою унікальне явище і значно відрізняється від інших видів дискурсу.

У ряді праць авторів під художнім дискурсом розуміють процес побудови тексту та процес читання. Зокрема, Н.А. Кулібіна пропонує виділити книгу як машинописний текст, і книгу в процесі читання людиною [36, с. 57]. У першому випадку це справді текст у всій своїй графічній повноті від першого слова до останнього розділового знака. У другому випадку, це дискурс, створений в процесі сприйняття, і є саме художній дискурс. Тут автор дослідження пропонує нам зрозуміти дискурс як послідовний, передбачуваний і непередбачуваний процес взаємодії між текстом і реальним (і не уявним автором) читачем, який порушує «вказівки» автора, додаючи до тексту інформацію, яка була відомий або невідома письменнику.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можна сказати, що під художнім дискурсом ми пропонуємо зрозуміти соціокультурну взаємодію між

письменником і читачем, залучаючи до своєї сфери культурні, естетичні, соціальні цінності, особисті знання, знання про світ і ставлення до дійсності, систему вірувань, ідей, переконання, почуття та представлення, які є спробою змінити «духовний простір» людини і викликати у неї певну емоційну реакцію.

Згідно В. С. Виноградову у художніх текстів існують дві взаємопов'язані текстоутворюючі функції: впливу і естетики. Він зазначив, що в літературі втілюється не тільки і не стільки раціональне, скільки художнє і естетичне пізнання дійсності [20, с. 23]. Це означає, що чим якісніше здійснений переклад, тим вища естетична цінність твору і тим сильніше рівень емоційно-експресивного впливу на реципієнта. Однак, у роботах багатьох вчених йдеться про те, що неможливо створити повний і абсолютний еквівалент оригінального тексту і обійтися без смислових втрат, тому першорядне завдання перекладача полягає в тому, щоб звести ці втрати до мінімуму [56, с. 86].

Для цього при перекладі художньої літератури необхідно враховувати ряд факторів: аудиторію, для якої призначений переклад, і її фонові знання, мовний етикет, морально-етичні норми, регіональні особливості англійської мови [39, с. 307]. Важливу роль відіграють і фонові знання, а якщо точніше, то фонові інформація самого перекладача, оскільки завдяки їй він зможе більш повно розкрити інформацію, яка міститься в тексті.

Під терміном «фонова інформація» В. С. Виноградов розуміє соціокультурні відомості, характерні лише для певної нації або національності, освоєні масою їх представників і відображені в мові даної національної спільності [20, с. 25].

Імплікація (підтекст) тексту пов'язана з фоновією інформацією, так як в це поняття входить ситуація мовного спілкування, символи, алюзії, метафори, гра слів, прихований зміст, закладений автором в творі.

Фонова інформація також містить в собі так звані асоціативні реалії (або конотації за Е. М. Верещагініним і В. Г. Костомаровим), пов'язані з

певною нацією або певними верствами населення і з різними національними історико-культурними явищами. Конотативні реалії виражаються в компонентах значень слова, його відтінках і емоційній експресивності [18].

Наприклад, при перекладі одного з рядків вірша Редьярда Кіплінга “A Children's Garden” (*And that is why I have to lay / Out in the garden all the day*) слід звернути увагу, що в українського та англійського читача навряд чи будуть однакові образи саду.

Іноді подібні явища відбуваються всередині однієї мови (коли змінюється географічне середовище або цінності). Прикладом може послужити Австралія, де *the north wind* (північний вітер) не асоціюється з прохолодою, а діти не розуміють значення фрази *the birds fly south in the winter* (взимку птахи летять на південь), так як Різдво австралійці відзначають в грудні (жаркий період літа), а регіон *The Far East* називають *the Near North*. У даному випадку при перекладі зміниться і екстралінгвістична, і лінгвістична реальності.

Ще одним прикладом можуть бути кольорові асоціації, наприклад, білий колір для українця асоціюється з чистотою, невинністю. Традиційно плаття нареченої білого кольору, тоді як в Японії цей колір є символом жалоби і на похорон люди одягаються в білий. Таким чином, виходить, що фонова інформація і країнознавчі фонові знання супроводжують різним лексичним одиницям.

Е. М. Верещагін і В. Г. Костомаров поділяють фонову інформацію на актуальну і історичну, але В. С. Виноградов зазначає, що в перекладознавстві важливіше «ступінь живучості» цієї інформації, тому він виділяє довготривалу і короткочасну фонову інформацію [18]. Перша є основою національної духовної культури і існує поза часом, тобто, якщо навіть деякі національні речі і факти залишаються в минулому, інформація про них залишається зафіксованою в пам'яті людей і в літературі як минулого, так і сьогодення. Наприклад, *caravel* (каравела), *feudal* (феодал), *toga* (тога) та ін.

Варто зазначити, що реалії національного побуту і національної міфології найбільш «живучі», наприклад, *leprechauns* (ленрекони), *Robin Hood* (Робін Гуд), *pixies* (ніксі), *haggis* (хагіс), самовар, Баба Яга, Дід Мороз.

При перекладі художнього тексту також необхідно зберігати національний колорит. Згідно Г. Д. Томахіну, колорит – це та забарвленість слова, яку воно набуває завдяки приналежності його денотата до даного народу, певної країни або місцевості, конкретної історичної епохи [52, с. 175]. З точки зору прагматики, збереження реалії допомагає зберегти національний колорит.

Іноді перекладач може опустити реалію, в тому випадку, якщо вона не значна або зовсім незрозуміла реципієнту перекладу [43, с. 406]. Однак художня цінність перекладу на тлі оригінальної версії знижується через опущення реалій, так як будь-яка номінативна одиниця, відбиває реалії тієї чи іншої культури, може служити основою образної і змістовної частини твору. Якщо перекладач буде звертати увагу тільки на номінативне значення слів, забуваючи про конотації, фонову інформацію та підтекст, то висока ймовірність грубих смислових помилок в перекладі.

Отже, ми можемо зробити висновок, що поняття художнього тексту і художнього дискурсу нерозривно пов'язані; певні особливості комунікативно-прагматичної структури художнього тексту і специфіка його конструктивної організації сприяють процесу впливу дискурсу на читача. У цьому впливі задіюються і позатекстові ресурси – фонові знання читача, соціальні концепти, характерні для суспільства, членом якого він є. Описаний нами процес впливу на читача здійснюється за допомогою концептуальних і мовних засобів: концептуальні засоби апелюють до сенсу, що стоїть за словесними знаками і побудованому на концептах у свідомості читача, мовні реалізують семантичну багаторівневність тексту, актуалізацію прихованих сенсів слова, що створюють нове бачення світу і його оцінку.

Висновки до розділу 1

У першому розділі магістерської роботи нами було розглянуто теоретичні засади вивчення культурних реалій в англomовному художньому дискурсі.

Нами було визначено, що реалії – це слова і словосполучення, які відображають життя, побут і традиції одного народу, відсутні в мові і культурі інших народів.

За основу дослідження ми взяли детальну класифікацію реалій, яку запропонували С. Влахов і С. Флорін, у якій вони пропонують наступну систему класифікації реалій: I. Предметний поділ реалій; II. Місцевий поділ реалій; III. Тимчасовий поділ реалій; IV. Перекладацький розподіл реалій.

Узагальнюючи погляди вчених і дослідників, можна прийти до такого висновку, що реаліям в основному властиві такі особливості: реалії є окремим і особливим розрядом безеквівалентної лексики; реаліям характерна своєрідна гнучкість, так як вони, зберігаючи свій статус, можуть належати одночасно до різних лексичних категорій; реалії, перш за все, висловлюють конотативне значення; реалії відрізняються від інших класів лексичних одиниць тим, що вони містять національно-культурне забарвлення.

Реалії означають слова і словосполучення, які називають предмети, об'єкти, явища, характерні для побуту, культури, громадського і історичного розвитку одного народу. Вони малознайомі або чужі іншому народу, так як виражають національний або тимчасовий колорит, який не має точних відповідностей в іншій мові. Реалії завжди вимагають особливого підходу при перекладі з однієї мови на іншу мову.

Нами було зазначено, що під художнім дискурсом розуміється соціокультурна взаємодія між письменником і читачем, залучаючи до своєї сфери культурні, естетичні, соціальні цінності, особисті знання, знання про світ і ставлення до дійсності, систему вірувань, ідей, переконання, почуття та представлення, які є спробою змінити «духовний простір» людини і

викликати у неї певну емоційну реакцію. Мету художнього дискурсу можна описати так: письменник своєю творчістю робить спробу безпосередньо вплинути на «духовний простір» читача як реципієнта (під духовним простором читача ми маємо на увазі його систему цінностей, знань, його погляди на життя, прагнення та бажання, особисті орієнтири) з метою впливу на нього.

Підсумовуючи зазначимо, що поняття художнього тексту і художнього дискурсу нерозривно пов'язані; певні особливості комунікативно-прагматичної структури художнього тексту і специфіка його конструктивної організації сприяють процесу впливу дискурсу на читача. У цьому впливі задіюються і позатекстові ресурси – фонові знання читача, соціальні концепти, характерні для суспільства, членом якого він є. Описаний нами процес впливу на читача здійснюється за допомогою концептуальних і мовних засобів.

РОЗДІЛ 2

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

2.1 Особливості міжкультурної взаємодії культурних реалій при перекладі

Переклад служить засобом трансляції з однієї культури в іншу способів мислення і організації життєдіяльності. При кожному контакті різних культур крім контактів пракультури і за винятком тих випадків, коли одна культура повністю ігнорувала іншу, створювалася ситуація, яку неможливо розглядати як ситуацію перекладу [22, с. 65].

При цьому, розвиток перекладацької діяльності, розуміння процесу перекладу тісно пов'язані з динамікою розвитку культур. Протягом усієї історії людства і міжкультурних контактів плідність культурної взаємодії детермінувалася готовністю різних культур сприйняти одна одну. При взаємодії різних культур саме перекладач є свого роду організатором цієї взаємодії, багато в чому визначаючи її продуктивність.

Переклад продовжує бути одним з головних каналів для трансляції культурних цінностей, будучи культууроутворюючим феноменом [24, с. 85]. Більш того, характерні риси тієї чи іншої культури знаходяться в прямій залежності від наступних факторів:

- 1) відносини культури до перекладу, його цілей і завдань;
- 2) вибору текстів для перекладу;
- 3) вибору перекладацької стратегії, найбільш часто застосовується при здійсненні перекладів для носіїв даної культури;
- 4) вибору культур, що володіють авторитетом для даної культури [15, с. 67].

Слід підкреслити, що деякі лексичні одиниці мають більшу цінність з точки зору своєї культурної значущості в процесі перекладу. Такі лексичні

одиниці є культурно-специфічними. Культура мови перекладу може зачерпнути щось для своєї культури тільки в тому випадку, якщо зберігається національно-історичний колорит вихідного тексту. Так, деякі особливості поведінки, специфічні для даної культури, організацію життя носіїв цієї культури можна розглядати як культурно-специфічну одиницю.

Теорія перекладу розглядає прагматичні аспекти не просто мовної комунікації, а міжмовної комунікації. У зв'язку з цим важливо підкреслити, що в міжмовному комунікативному акті, крім відправника та одержувача, бере участь перекладач. Його мета – створення на мові перекладу тексту, який призначений для повноправної заміни вихідного тексту, в тому числі і в прагматичному плані. Прагматика перекладу, таким чином, охоплює сукупність відносин між учасниками міжмовної комунікації (джерело – перекладач – реципієнт) і текстами, за допомогою яких така комунікація здійснюється (оригінал і текст перекладу) [64]. Специфіка прагматичних відносин при перекладі, на думку В.Н. Комісарова, буде пов'язана або з необхідністю відтворити в тексті перекладу прагматику оригіналу, або з вираженим в перекладі наміром джерела, або з особливою прагматичною позицією перекладача, який вирішує прагматичне надзавдання, що не має прямого відношення до відтворення іншомовного оригіналу. Іншими словами, найважливіші аспекти прагматики перекладу це:

- прагматична орієнтація на оригінал;
- орієнтація перекладача на учасників комунікативного акту – творця оригіналу (джерела) і реципієнта перекладу [35, с. 78].

Важливу частину будь-якої комунікації становить здійснення прагматичного впливу (або комунікативного ефекту) на одержувача інформації (реципієнта). У рамках теорії перекладу висувається концепція, згідно якої під прагматикою тексту слід розуміти його комунікативний ефект, тобто вплив тексту на реципієнта перекладу або реакція реципієнта на зміст тексту. Внаслідок цього одним з головних напрямків досліджень в

сучасній теорії перекладу є аналіз прагматичного впливу або комунікативного ефекту і способи досягнення такого ефекту.

Оскільки такий вплив багато в чому залежить від характеру реципієнта перекладу, від його належності до певної соціально-культурної спільності, в центрі уваги дослідження виявляються культурно-етнографічні чинники, що визначають можливість правильної інтерпретації інформації, що передається.

Відомо, що мови відрізняються одна від одної не тільки своєю лексикою і граматиною, але і тим, що кожна з них відображає реальність по-своєму, створює свою власну «картину світу». Тому в процесі перекладу відбувається не тільки взаємодія двох мов, але і взаємодія двох культур, двох різних «картин світу».

У роботах по теорії перекладу неодноразово описувалися факти, що свідчать про вплив на процес перекладу і його результат культурних відмінностей між двома мовними колективами, облік яких дозволяє підходити до даного процесу як до міжкультурної комунікації, яка передбачає подолання не тільки мовних, а й культурних бар'єрів. За допомогою перекладу здійснюється посередництво між двома культурними спільнотами, при цьому переклад, будучи спрямований, з одного боку, до вихідної культури і її мови, а з іншого – до культури, на мові якої виконується переклад, знаходить «дволикий» характер [71, с. 78].

Л. К. Латишев зауважує, що в процесі ефективної двомовної комунікації має місце не тільки міжмовна, але і міжкультурна комунікація, під якою прийнято розуміти адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур. Ефективна міжкультурна комунікація – обов'язкова умова успішності спілкування за допомогою перекладу, тому що навіть якщо люди володіють однією мовою, вони не завжди можуть правильно зрозуміти один одного, і причиною часто є саме розбіжність культур [37, с. 106].

Розглядаючи переклад як акт двомовної комунікації, необхідно враховувати і відмінності культур її учасників. Говорячи про переклад в

аспекті міжкультурної комунікації, Г.Д. Томахін вказує, що це не тільки зіткнення двох семантичних систем зі своїми національно-культурними властивостями, але і контакт представників двох лінгвокультурних спільнот, кожен зі своїм світосприйняттям і певним фондом культурної спадщини: фоновими знаннями, мовним етикетом, морально-естетичними нормами і багатьом іншим [52, с. 78]. Комуніканти, які беруть участь в міжмовній комунікації, говорять на різних мовах, крім того, вони мають різні базові знання, різний соціальний і історичний досвід, належать до різних культур.

У сучасному перекладознавстві існує напрям, який прагне обґрунтувати роль культурних відмінностей для всієї перекладацької діяльності. Твердження Дж. Касагранде, що «перекладаються не мови, а культури», як не можна краще характеризує даний напрямок. Однак, як вірно зауважує В.Н. Комісаров, таке протиставлення не враховує характер взаємодії мови і культури [35, с. 67]. Культурні відмінності відбиваються в мові і становлять важливу частину відмінностей в «картинах світу», створюваних мовами. Особливості культури впливають на значення і вживання мовних одиниць. Переклад з однієї мови на іншу завжди передбачає і переклад з однієї культури на іншу.

У цілому культурно-етнографічна концепція перекладу, як її називає В.Н. Комісаров, пов'язана з рішенням важливого теоретичного питання про роль перекладу по відношенню до чужої культури, а саме чи повинні компоненти чужої культури зберігатися в перекладі або вони повинні замінюватися компонентами своєї культури, які виконують таку ж або аналогічну функцію [35, с. 78].

У зв'язку з цим важливою є точка зору відомого американського теоретика перекладу Ю. Найди і його послідовників. Багаторічна робота над перекладами Біблії спонукала вченого звернути увагу на проблему передачі при перекладі комунікативного ефекту оригіналу, його прагматичного впливу на реципієнта. Центральне місце в його роботах займає проблема еквівалентності. Ю. Найда виділив і описав два види еквівалентності:

формальну і динамічну [69, с. 68]. Формально еквівалентний переклад передає мовні елементи і синтаксичні структури оригіналу. Мета динамічно еквівалентного перекладу – донести зміст вихідного повідомлення так, щоб переклад звучав природно і надавав би на реципієнтів такий же емоційний вплив, яке імовірно надавав на реципієнтів оригіналу.

Однією з особливостей концепції Ю. Найди є її орієнтованість на культурно-етнічні аспекти перекладу. В Американському біблійному товаристві, в якому Ю. Найда плідно працював довгі роки, виконувалися переклади біблійних текстів на мови етнічних спільнот, що живуть у відносній культурній ізоляції від решти світу [69, с. 69]. Для надання бажаного прагматичного впливу необхідно було враховувати соціокультурні відмінності, зафіксовані в мові, і особливості фонових знань реципієнтів, від яких залежить правильна інтерпретація і оцінка інформації, що передається. У своїх ранніх роботах Ю. Найда висловив припущення, що необхідний вплив на реципієнтів подібного роду можна забезпечити тільки за умови, якщо текст перекладу не буде містити чужих для них культурних фактів або заснованих на цих фактах образів або асоціацій. З цього випливає необхідність суттєвої культурної адаптації тексту при перекладі. Спочатку Ю. Найда пропонував замінювати образи, незнайомі реципієнтам перекладу, образами, прийнятими в даній культурі [69, с. 71]. Передбачається, що необхідного комунікативного ефекту можна досягти лише в тому випадку, якщо культурно-історичні явища, описані в оригіналі, будуть замінені в перекладі особливостями культури адресатів, що виконують ту ж функцію.

Можна припустити, що переклад Біблії займає особливе місце в перекладній літературі як за характером мовного матеріалу (велика образність мови Біблії), з яким має справу перекладач, так і за специфічною метою (звернення людей до християнства, зміцнення їхньої віри), яку він перед собою ставить. Тому перекладачі прагнуть всіма засобами усунути культурні відмінності, які можуть викликати нерозуміння або неприйняття у читачів.

Очевидно, що культурно-етнографічна концепція перекладу може бути застосована лише до обмеженої кількості перекладів, пов'язаних специфічними цілями і умовами. В. Н. Комісаров дає критичну оцінку прагненню до «динамічної еквівалентності», цілком орієнтованій на реципієнта перекладу. Зокрема, він вказує, що подібне прагнення призводить до того, що у реципієнта перекладу створюється помилкове враження, нібито культура мови оригіналу не відрізняється від його власної. Він зауважує, що перекладач не стільки перекидає міст через прірву, яка розділяє ці дві культури, скільки вдає, що такої прірви взагалі не існує. Реципієнти отримують новий сюжет в знайомому обрамленні [35, с. 81].

У своїх подальших роботах Ю. Найда відмовився від настільки крайнього вимоги, що переоцінює культурно-етнічні відмінності між народами. Він, зокрема, вказує, що культурні розбіжності представляють менше труднощів, ніж можна було б очікувати, особливо якщо вдаватися до допомоги приміток, які роз'яснюють випадки культурних розбіжностей, бо всім зрозуміло, що у інших народів можуть бути інші традиції [69, с. 87].

Слід зауважити, що при всій важливості відмінностей в культурі немає підстав перебільшувати їх роль в перекладі. Переміщення перекладу в іншу культурну середу значно віддаляє його від оригіналу і створює помилкове уявлення про час і місце дії оригіналу. Більшість людей добре усвідомлюють, що можуть існувати факти, явища, традиції, відсутні в їх власній культурі, і здатні сприймати і розуміти не тільки своє, а й чуже. Культурні бар'єри можна подолати, оскільки всім властива здатність сприймати нове, розуміти, що в іншій країні люди можуть робити щось саме так, а не інакше. Тому одна з головних переваг перекладів полягає в тому, що з їх допомогою носії мови перекладу знайомляться з життям і культурою інших народів.

Підсумовуючи зазначимо, що та частина своєрідної мовної «картини світу», яка відображає особливості культури даного мовного колективу, ставить перед перекладачем два типи завдань. З одного боку, забезпечити належне розуміння тексту перекладу його реципієнтами. З іншого боку,

виникає проблема вибору між збереженням в перекладі культурно чужих елементів і їх заміною функціонально аналогічними явищами у власній культурі.

Загально визнано, що перекладач повинен бути не тільки білінгвом, а й «бікультурним». Він повинен не тільки добре знати особливості двох культур, тобто мати відповідні фонові знання, без чого не зможе ні зрозуміти зміст оригіналу, ні створити повноцінний текст перекладу, а й мати чітке уявлення про подібності і відмінності в знаннях, поглядах, традиціях і асоціаціях, властивих членам обох культурних спільнот [28, с. 17].

Безперечно, фонові знання перекладача в значній мірі визначають собою розуміння ним мовних одиниць і історичних реалій. Незнання перекладачем тієї позамовної дійсності, яка описується в тексті перекладу, призводить до досить безглузких помилок.

Проблема компенсації тих втрат інформації, які можуть виникнути при передачі реалій як лексичних одиниць, що позначають явища, відсутні в культурі мови перекладу, тісно пов'язана з однією з найважливіших категорій прагматики – прагматичної пресупозиції, що відбиває асиметрію фонових знань, різний соціально-культурний досвід носіїв вихідної мови і мови перекладу. Клас пресупозицій, які мають безпосереднє відношення до реалій, Н.Д. Арутюнова і Е.В. Падучева відносять до прагматичних презумпцій, що стосуються знань і переконань тих, хто говорить. Поняття прагматичної презумпції тісно пов'язане з поняттям фонових знань, вихідних знань, імпліцитно присутніх у висловлюванні [4, с. 10].

Переклад вносить значні поправки в прагматичні презумпції вихідного тексту. Якщо відправник вихідного тексту вважає прагматичну презумпцію само собою зрозумілою, отже, відомою читачеві тексту оригіналу, то з цього ще не випливає, що дана прагматична презумпція залишається і для читача перекладу – носія іншої мови та іншої культури. Як результат цього, багато зрозумілого і очевидного для носіїв вихідної мови, виявляється неясним або взагалі незрозумілим для носіїв мови перекладу. Безумовно, перекладач не

може не враховувати цього у своїй діяльності. Отже, одним з детермінантів перекладацьких дій на етапі створення тексту перекладу є установка на реципієнта перекладу, його фонові знання, соціально-психологічні характеристики і культурне середовище.

Установка на одержувача як елемент прагматики перекладу може проявлятися в більшій чи меншій мірі буквальності перекладу, його «модернізації», в стильовому забарвленні перекладу, яке може не відповідати стильовому забарвленню оригіналу, в більшій чи меншій мірі передачі аж до повної неможливості передачі додаткових стильових і емоційних відтінків, що нашаровуються на основний предметно-логічний зміст тексту.

Незнання реципієнтів перекладу елементів іншомовної культури може вимагати введення в текст перекладу додаткової інформації, посилань і приміток, що пояснюють невідомі найменування, явища і факти. У теорії перекладу такого роду перетворення носять назву «прагматичні адаптації», тобто внесення певних поправок про соціально-культурні, психологічні та інші відмінності для одержувачів оригінального і перекладного тексту [72, с. 98]. Переадресовуючи повідомлення іншомовним одержувачам і вводячи поправку на зазначені відмінності, перекладач намагається знайти не просто смислові еквіваленти, тобто одиниці, що позначають ті ж явища дійсності, а ті функціональні відповідності, які здатні викликати у іншомовного одержувача реакцію, схожу з тією, яку дане повідомлення викликає у тих, хто сприймає його в оригіналі.

Коли мова йде про переклад, то ні автор оригіналу, ні читач тексту перекладу не в змозі перевірити, наскільки елементи культурного фонду, представлені в перекладі, відповідають реальному стану речей, так як вони обидва знаходяться по різні боки культурного бар'єру. У такому випадку вся відповідальність покладається на перекладача, який виступає в якості експерта щодо обох культур – вихідної і приймаючої. Цю відповідальність перед автором і реципієнтом перекладу деякі дослідники називають *loyalty* (лояльність, вірність – термін К. Норд) [69, с. 56]. Реалії культури вихідної

мови, тобто елементи, які сигналізують про приналежність тексту до іншої культури, ніж культура реципієнта перекладу, як би фільтруються перекладачем, який може або залишити їх в тексті перекладу без змін, або адаптувати їх до культури мови перекладу.

Таким чином, необхідність в ряді випадків здійснювати в процесі перекладу прагматичну адаптацію не викликає сумніву. Будь-яке висловлювання створюється з метою отримати якийсь комунікативний ефект, тому прагматичний потенціал становить найважливішу частину змісту висловлювання. Отже, прагматика грає важливу роль і в тексті перекладу. Створюючи текст перекладу, перекладач або намагається зберегти прагматичний потенціал оригіналу, або намагається домогтися, щоб цей текст мав інший прагматичний потенціал, певною мірою незалежний від прагматики вихідного тексту [61, с. 43]. У будь-якому випадку перекладачеві доводиться вдаватися до прагматичної адаптації в перекладі. В.Н. Комісаров, ілюструючи можливості відтворення прагматичного потенціалу оригіналу, докладно аналізує чотири види такої адаптації, що застосовуються в перекладацькій практиці [35, с. 56].

Завдання першого виду прагматичної адаптації полягають у досягненні адекватного розуміння переданого повідомлення з боку «усередненого» реципієнта перекладу. Для здійснення цього виду адаптації перекладач, з одного боку, може вносити в текст перекладу додаткову інформацію, що забезпечує розуміння різного роду географічних і культурно-побутових реалій. Наприклад, при перекладі на українську мову географічних назв типу американських *Oklahoma, Virginia, Massachusetts*, англійських *Middlesex, Surrey* або канадських *Manitoba, Alberta* та інших зазвичай додаються слова «штат, провінція, графство», що вказують, що позначають ці назви, щоб зробити їх зрозумілими для українського читача: штат Массачусетс, провінція Альберта, графство Міддлсекс. З іншого боку, перекладач може опустити в перекладі деякі невідомі реципієнту деталі або ж замінити

опущені в перекладі слова з конкретним значенням більш загальними, але зрозумілими для реципієнтів перекладу.

Другий вид прагматичної адаптації має на меті домогтися правильного сприйняття змісту оригіналу, донести до реципієнта перекладу емоційний вплив вихідного тексту. Необхідність такої адаптації виникає тому, що в кожній мові існують назви якихось об'єктів і ситуацій, з якими у представників даного мовного колективу пов'язані особливі асоціації. Якщо подібні асоціації не передаються або спотворюються при перекладі, то прагматичні потенціали текстів перекладу та оригіналу не збігаються навіть при еквівалентному відтворенні змісту. Так, наприклад, назви однакових дерев в різних мовах можуть викликати у людей неоднакові асоціації (наприклад, «береза» в українській мові або mistletoe (омела) в англійській), і при перекладі може знадобитися додаткова інформація.

Зазначені способи прагматичної адаптації перекладу з метою забезпечити реципієнту перекладу адекватне розуміння перекладного повідомлення використовуються перекладачем без урахування особливостей якогось окремого реципієнта або групи реципієнтів. При використанні третього виду прагматичної адаптації перекладач орієнтується на конкретного реципієнта і на конкретну ситуацію спілкування, прагнучи забезпечити бажаний вплив. Такого роду адаптація зазвичай пов'язана з істотним відхиленням від вихідного повідомлення [72, с. 67]. Наприклад, при перекладі назв літературних творів, телевізійних передач, кінофільмів перекладач нерідко прагне зробити такі назви більш звичними, зрозумілими для приймаючої культури.

Четвертий вид прагматичної адаптації В.Н. Комісаров характеризує як рішення якогось «екстраперекладацького надзавдання», продиктованого політичними, практичними, особистими або іншими міркуваннями, що не мають безпосереднього відношення до перекладного тексту [35, с. 64]. Будь-який переклад – це текст, створений перекладачем для досягнення певної мети, яка в більшості випадків полягає в забезпеченні адекватності

перекладу. Але іноді перекладач може використовувати переклад для досягнення якоїсь іншої мети, вирішити якусь свою задачу, безпосередньо не пов'язану з точним відтворенням оригіналу. Серед видів прагматичної адаптації цього типу виділяються так звані філологічний переклад, коли перекладач намагається відтворити в перекладі формально-структурні особливості мови оригіналу, навіть порушуючи тим самим норму і узус мови перекладу. До цього типу належать і переклади-підрядники, призначені для перекладу на третю мову або для суто наукових лінгвістичних і філологічних досліджень [27, с. 290]. У будь-якому випадку, здійснюючи прагматичну адаптацію четвертого типу, перекладач свідомо відмовляється від адекватного перекладу під впливом зазначених факторів.

Своєрідність культур, їх національний колорит представляють особливу цінність в художньому перекладі, так як часто є важливими елементами змісту художнього твору. Мова перекладу, як і вихідна мова, відтворює особливості культури, менталітету, історії його носіїв, отже, кожний літературний твір, будучи написаним на тій чи іншій мові, продукується у відповідності з цією культурою [30, с. 106]. Однак, з огляду на те що повна еквівалентність між одиницями різних мов (кодів) неможлива, переклад повинен бути еквівалентний з точки зору того, що він повідомляє [72, с. 73]. У зв'язку з цим вихідний текст повинен пройти якусь адаптацію для носіїв мови перекладу, тобто переклад повинен припускати не тільки співвіднесення мовних одиниць мови оригіналу і мови перекладу.

У своїй роботі "Accommodation in Translation" А. Ши розглядає акомодацию і адаптацію в перекладі як синонімічні поняття для позначення змін, створених з метою максимальної відповідності духу тексту мови перекладу духу тексту мови оригіналу. При цьому, автор роботи підкреслює, що переклад, одержуваний шляхом адаптації тексту оригіналу, не відповідає традиційному змісту поняття «переклад», а, скоріше, являє собою один з видів вільного перекладу, що передбачає культурну, політичну, естетичну та інші адаптації [57].

Таким чином, А. Ши протиставляє адаптацію, і, відповідно, акомодацию в перекладі транскрибуванню, виділяючи наступні види акомодации:

1) Колокаційна акомодация (collocation accommodation), що передбачає використання структур і словосполучень, характерних для мови перекладу.

2) Культурна акомодация (cultural accommodation), в рамках якої автор пропонує розуміти культуру як цінності і погляди, колективні для групи людей, а також норми поведінки, властиві цій групі людей.

3) Ідеологічна акомодация (ideological accommodation), під якою мається на увазі зміна відображення політичних, сексуальних та ідеологічних особливостей тексту оригіналу, щоб уникнути конфліктів.

4) Естетична акомодация (aesthetic accommodation), яка враховує відмінності естетичних традицій культур носіїв різних мов [36].

У свою чергу, Т.І. Гаврилів визначає культурну акомодацию як набір трансформацій, що використовуються перекладачем, при яких текст перекладу продукується у відповідності з духом оригіналу, тобто викликає схожі асоціації [22, с. 82]. При відтворенні духу оригіналу, як і при здійсненні лінгвокультурної трансляції перекладач змушений здійснити вибір перекладацької стратегії її здійснення. Так, перекладач може експлікувати культурний зміст тексту, або, навпаки, здійснити його елімінацію.

У зв'язку з цим слід розглянути дві перекладацькі традиції, що представляють собою вищу ступінь експлікації і елімінації. Доместикація, що припускає етноконцентричну редукацію вихідного тексту до культурних цінностей носіїв мови перекладу, є способом елімінації культурного змісту, так як відбувається підміна культурних реалій вихідної мови реаліями мови перекладу [73, с. 78]. Ю. Найда, який розробив теорію динамічної еквівалентності, стверджував, що динамічна еквівалентність перекладу може бути досягнута лише тоді, коли текст перекладу має найбільш природну для

цієї мови форму вираження. Отже, Ю. Найда виступав за доместикацію при здійсненні перекладу [69, с. 67].

Стратегія форенізації, прихильником якої виступав Л. Венуті, була сформована, головним чином, Ф. Шлейермахером [73, с. 69]. Форенізація передбачає максимальне збереження культурного змісту тексту оригіналу, що, в свою чергу, має на увазі вимушене знайомство і зближення читача тексту перекладу з культурою мови оригінального тексту [73, с. 19-20]. Так, Ф. Шлейермахер вважав, що переклади з різних мов на німецьку повинні звучати по-різному, в них повинні вгадуватися риси оригіналу, щоб зберегти своєрідність вихідного тексту. На даному етапі розвитку теорії перекладу представляється можливим стверджувати, що застосування стратегії форенізації в процесі міжкультурного спілкування, особливо при комунікації між носіями вкрай відмінних цивілізацій, не є раціональним [72, с. 147].

Як правило, перекладачі стикаються з двома основними труднощами при перекладі реалій: відсутність еквівалентної одиниці на мові перекладу і необхідність поряд з предметним змістом (семантикою) реальності, передати національний і історичний колорит реалії [63, с. 54].

При виборі найбільш підходящого способу перекладу необхідно звертати особливу увагу на місце, подачу і розуміння незнайомої дійсності в оригіналі. Автор вводить незнайому реалію в текст художнього твору при описі нової реальності для носія даної мови, наприклад, в романі про життя такого-то народу в такій-то країні, розповідаючи про чуже читачеві життя в тому чи іншому епізоді. Незнайомі читачеві оригіналу слова вимагають такого викладу, який дозволив би сприймати описуваний об'єкт, відчуваючи при цьому специфічний «аромат чужості», характерний місцевий чи національний історичний колорит [74, с. 488].

Можна зробити висновок, що найбільш вдалим слід вважати таке введення в текст незнайомої реалії, яке забезпечило б цілком природне, розслаблене її сприйняття читачем без використання спеціальних авторських засобів її розуміння. Здебільшого ті реалії, які знайомі читачеві пояснень не

потребують. Однак в сумнівних ситуаціях перекладач повинен ретельно перевірити, чи існує слово на мові перекладу, чи відповідає воно значенню на мові оригіналу і яка його фонетична і графічна форма на мові перекладу.

Часто міркування письменника і перекладача включають розрахунок контекстного розуміння, що читач зрозуміє представлену реальність «за змістом». Нерідкі випадки переоцінки фонових знань читача, коли автор не пояснює дійсність, чужу чи свою, але явно невідому читачеві. Це стосується багатьох авторів, які пишуть на історичні теми. Очевидно, читач, котрий зіткнувся з незнайомою реальністю в оригіналі, знаходиться в більш вигідному становищі, ніж читач перекладу. Деякі письменники очікують, що читач буде шукати значення незнайомого слова в словниках, але, на думку С. Влахова і С. Флоріна, навряд чи читач, який взяв книгу заради розваги, став би копірситися в словниках [21, с. 81]. Виклад і інтерпретація реалій в спеціальних словниках, коментарях і глосаріях в кінці книги, частини, глави істотно ускладнює завдання читача, відволікаючи його від розповіді.

У цілому методи передачі реальності можна звести до двох: транскрипція і переклад. Згідно А. А. Реформатському, ці дві концепції можуть бути протиставлені одна одній: переклад прагне зробити «чуже» наскільки це можливо «своїм», а транскрипція прагне зберегти «чуже» за допомогою «свого». Таким чином, переклад і транскрипцію слід розглядати як антиподи [45, с. 172].

Власне транскрипція реалії передбачає механічну передачу реальності з вихідної мови на мову перекладу графічними засобами останнього з максимальним наближенням до початкової фонетичної форми. Переклад реалії як спосіб передачі її на мову перекладу зазвичай використовується в тих випадках, коли транскрипція з тих чи інших причин неможлива або небажана [55, с. 65].

Таким чином, реалії кожен раз ставлять перекладача перед альтернативою: транскрибувати або перекладати. Вибір шляху залежить від кількох передумов: від характеру тексту, від значимості реалії в контексті,

від характеру самої реалії, від самих мов і від читача перекладу (в порівнянні з читачем оригіналу).

Тож, основу фонових знань складають реалії. З точки зору теорії перекладу реалії постають як лексичні одиниці, які називають предмети і явища, характерні для життя (побуту, культури, державного устрою) одного народу і не зустрічаються в інших. Будучи носіями національного колориту, вони зазвичай не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах.

Істотною передумовою для вірної передачі реалій в перекладі є знання перекладачем реалій вихідної мови, вірне уявлення про них. У рамках культурологічного підходу переклад означає не тільки перехід від однієї мови до іншої, а й від однієї культури до іншої. Звідси випливає, що на рішення, що приймаються перекладачем, великий вплив мають відмінності в соціально-культурному досвіді носіїв вихідної мови і мови перекладу. Оскільки передбачається, що переклад повинен відтворювати комунікативний ефект оригіналу, культурні відмінності між двома мовними колективами розглядаються в теорії перекладу як фактори, що викликають необхідність в прагматичній адаптації тексту перекладу.

Висновки до розділу 2

У другому розділі магістерської роботи нами були розглянуті особливості міжкультурної взаємодії культурних реалій при перекладі.

Нами було зазначено, що теорія перекладу розглядає прагматичні аспекти міжмовної комунікації. У міжмовному комунікативному акті, крім відправника та одержувача, бере участь перекладач. Його мета – створення на мові перекладу тексту, який призначений для повноправної заміни вихідного тексту, в тому числі і в прагматичному плані. Прагматика перекладу, таким чином, охоплює сукупність відносин між учасниками міжмовної комунікації (джерело – перекладач – реципієнт) і текстами, за допомогою яких така комунікація здійснюється (оригінал і текст перекладу).

Одним з головних напрямків досліджень в сучасній теорії перекладу є аналіз прагматичного впливу або комунікативного ефекту і способи досягнення такого ефекту.

Аналіз теоретичних джерел показав, що культурно-етнографічна концепція перекладу пов'язана з рішенням важливого теоретичного питання про роль перекладу по відношенню до чужої культури, а саме чи повинні компоненти чужої культури зберігатися в перекладі або вони повинні замінюватися компонентами своєї культури, які виконують таку ж або аналогічну функцію. Створюючи текст перекладу, перекладач або намагається зберегти прагматичний потенціал оригіналу, або намагається домогтися, щоб цей текст мав інший прагматичний потенціал, певною мірою незалежний від прагматики вихідного тексту.

Нами були описані чотири види такої адаптації, що застосовуються в перекладацькій практиці. Завдання першого виду прагматичної адаптації полягають у досягненні адекватного розуміння переданого повідомлення з боку «усередненого» реципієнта перекладу. Другий вид прагматичної адаптації має на меті домогтися правильного сприйняття змісту оригіналу, донести до реципієнта перекладу емоційний вплив вихідного тексту. При використанні третього виду прагматичної адаптації перекладач орієнтується на конкретного реципієнта і на конкретну ситуацію спілкування, прагнучи забезпечити бажаний вплив. Четвертий вид прагматичної адаптації характеризується як рішення якогось «екстраперекладацького надзавдання», продиктованого політичними, практичними, особистими або іншими міркуваннями, що не мають безпосереднього відношення до перекладного тексту.

Отже, у рамках культурологічного підходу переклад означає не тільки перехід від однієї мови до іншої, а й від однієї культури до іншої. Звідси випливає, що на рішення, що приймаються перекладачем, великий вплив мають відмінності в соціально-культурному досвіді носіїв вихідної мови і мови перекладу. Оскільки передбачається, що переклад повинен

відтворювати комунікативний ефект оригіналу, культурні відмінності між двома мовними колективами розглядаються в теорії перекладу як фактори, що викликають необхідність в прагматичній адаптації тексту перекладу.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КУЛЬТУРНИХ РЕАЛІЙ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

3.1 Способи та прийоми перекладу культурних реалій на матеріалі англомовного художнього дискурсу

Представимо приклади перекладу культурних реалій на матеріалі твору Марка Геддона “The Curious Incident of the Dog in the Night-time” [77] та його україномовного перекладу [75].

Класифікація реалій, відібраних в даній книзі, виглядає наступним чином:

I Етнографічні реалії:

- реалії побуту;
- заходи та гроші;
- мистецтво і культура.

II Суспільно-політичні реалії:

- адміністративно-територіального устрою;
- суспільно-політичного життя.

У рамках етнографічних реалій окрему групу представляють реалії побуту, слова для номінації їжі і напоїв. На наш погляд, до цієї групи слід віднести також і назви торгових марок, продуктів, з огляду на їх відповідність критеріям виділення реалій.

Слід зазначити, що всі етнографічні реалії знаходяться на різному ступені асиміляції в культуру носія української мови, що пов'язано з процесами глобалізації та тенденцією до запозичення рецептів приготування страв у носіїв інших мов, а також поширенням продукції різних торгових марок по всьому світу [12, с. 9]. Тож, звернемося до розгляду реалій та опису способу їх перекладу.

Словосполучення *take-away chips*, вжите в оригіналі зі значенням картопля-фрі, яка вживається поза закладом. Для перекладу був використаний контекстуальний аналог, а саме слово «чіпси», яке більш зрозуміле для українського читача. Реалія *Ready Brek* позначає відому у Великобританії торгову марку вівсяної каші, що не потребує варіння. У перекладі був використаний гіперонім «готовий сніданок».

Hot raspberry milkshake, тобто теплий молочний коктейль, приготований з малиною, в перекладі відображений як «малиновий молочний коктейль», що можна розглядати як заміну реалії своїм аналогом з огляду на те, що носії української мови зазвичай вживають виключно холодні молочні коктейлі, або ж підігрівають їх після приготування.

Наступна реалія *shreddies*, тришарові подушечки з цільнозернової пшениці, традиційно мають вершковий смак, передається в тексті перекладу як «шоколадні подушечки», що є заміною своїм аналогом.

Реалія *mug (of tea)*, що позначає посудину для напоїв, ємністю близько 350 мл, автор перекладу передає як «гуртка». Як відомо, стандартна, звична гуртка вміщує в себе приблизно 300-350 мл рідини, тож перекладач вдався у даному випадку до підбору аналога в мові перекладу.

Coco Pops, шоколадний хрусткий сніданок, виготовлений з цільнозернового білого рису у тексті перекладу замінюється контекстуальних аналогом «кукурудзяні пластівці», що не передає семантику вихідної реалії. Реалія *scotch*, референтом якої є віскі, вироблений в Шотландії, передається за допомогою гіперонімічної заміни словом «віскі». *Orange squash*, концентрований апельсиновий сік, розведений водою, автор перекладу передає за допомогою гіперонімічної заміни за допомогою слова «сік».

Реалію *porridge* перекладач передає як «каша», що у даному випадку є вмотивованим рішенням, адже перекладач підібрав аналог у мові перекладу. *Licorice laces* перекладач перекладає частковою калькою «лакричні палички».

Відоме печиво, яке складається з бісквіту і шару мармеладу, спочатку вироблене під торговою маркою *Jaffa cakes*, а в подальшому закріпило за

собою цю назву, ставши реалією. Перекладач передає його гіперонімічною заміною «бісквітне печиво».

Gobi Aloo Saag, страва індійської кухні, автор перекладу передає як «Ало Гобі», тобто комбінацією часткової транскрипції і опущення слова “Saag”. Реалію *apple crumble*, що позначає десерт, приготований з нарізаних запечених яблук і крамблом нагорі, перекладач називає «яблучне пюре», що можна розцінювати як заміну контекстуальних аналогом.

Реалія *crumble bit*, перекладена як «шматочки яблука», насправді означає страву, що складається з тушкованих фруктів, посипаних зверху крамблом і потім запечених в духовій шафі. Звідси впливає, що автор використовує контекстуальну заміну. *Fussell's Milk Powder*, марка сухого молока, перекладена як «сухі вершки», що можна розцінювати як контекстуальний аналог.

Реалія *plaice and chips*, що позначає традиційну страву у Великобританії, передається в тексті перекладу як «камбала і чіпси», що представляє прийом опису.

Популярні у Великобританії *Smarties*, маленькі шоколадні цукерки різних кольорів, автор перекладу передає транскрибуванням, в результаті чого виходить слово «Смартіс». Реалія *pink wafer biscuit*, тобто вафля рожевого кольору з прошарком крему, перекладається як «рожева вафля» за допомогою використання калькування.

Fuller's London Pride, один із сортів пива найбільш впізнаваної пивоварні Великобританії, передається за допомогою комбінації опису (додавання слова «пиво») і прямого переносу (*Fuller's London Pride*), в результаті чого в перекладі реалія звучить як «пиво Fuller's London Pride».

До етнографічних реалій також слід віднести групу реалій побуту, слів для номінації одягу і торгових марок.

Реалія *Berghaus*, референтом якої є компанія з виробництва верхнього одягу у Великобританії, у тексті перекладу передана як «Бергхаус» за допомогою транслітерації.

Реалія *lumberjack shirt*, що позначає сорочку з фланелі в клітинку, яка раніше була предметом одягу для лісорубів Північної Америки, перекладена як «картата сорочка», що можна розцінювати як заміну своїм аналогом, з огляду на те, що втрачається національний та історичний колорит реалії вихідного тексту. Реалія *Homer Simpson pattern tie*, краватка із зображеннями героя популярного мультфільму, у тексті перекладу передана як «краватка-метелик», що, є опущенням та невмотивованою заміною аналога.

Також в рамках етнографічних реалій слід виділити окрему групу, в яку входять реалії, що позначають заходи і гроші. До цієї групи відносяться такі реалії: *£*, *p*, *mph*, *quid*. Реалії даної групи передані в перекладі еквівалентними лексичними відповідниками. Реалія *mph* перекладається шляхом калькування.

Група етнографічних реалій побуту, що описують житло, меблі, іграшки, посуд та ін. є досить численною.

Реалія *patio*, перекладена як «сторона будинку», позначає вимощену територію, що примикає до будинку, використовується для відпочинку у гарну погоду. Автор робить заміну реалії, однак, смисловий зміст реалії докорінно змінюється. Реалія *Stanley knife*, що позначає канцелярський ніж, зовсім опускається автором перекладу. Реалія *Front door*, референтом якої є головний (парадний) вхід в будинок автор перекладу перекладає шляхом калькування, отримуючи в результаті «передні двері».

Реалія *Back garden*, сад (город), розташований позаду будинку або з протилежного боку так званого *front garden*, перекладається як «сад, який знаходиться позаду будинку», тобто за допомогою опису. Реалія *airing cupboard*, що позначає сушильну шафу, куди кладеться випраний одяг, постільна білизна для сушіння теплим повітрям, перекладається за допомогою калькування, в результаті чого виходить «сушильна шафа».

Реалія *Mag-Lite torch*, ручний ліхтарик відомого бренду, перекладач передає як ліхтарик, що є гіперонімічною заміною. Реалія *Blu-Tack*, маса для закріплення легких об'єктів на різних поверхнях, призначена для

багаторазового використання, схожа на пластилін, в перекладі виглядає як «кнопки», що є контекстуальних аналогом даної реалії.

У даному романі також присутні етнографічні реалії мистецтва і культури, референтами яких є свята і гри, зокрема: *Scrabble*, *Conway's Soldiers*, *Myst*, *The 11th Hour*.

Scrabble, настільна гра зі складання слів на дерев'яній дошці за допомогою дерев'яних дощечок з буквами, в перекладі передана як «слова», що є заміною контекстуальних аналогом.

Гра на нескінченній шахівниці *Conway's Soldiers*, призначена для одного гравця, метою якої є максимальне просування над певною горизонтальною лінією, перекладається шляхом повного калькування, в результаті чого виходить «Солдати Конвея». *Myst*, перекладене з допомогою прийому транскрибування як «Міст», є назвою комп'ютерної гри. *The 11th Hour*, назва комп'ютерної гри, перекладається калькуванням як «одинадцята година».

Етнографічна реалія, мистецтва і культури, що називає музику всього одна – *Three Blind Mice*. Ця реалія перекладена з допомогою повного калькування, в результаті чого вийшло «три сліпі мишки».

Також одинична етнографічна реалія мистецтва і культури, що позначає поняття театру – *Shakespeare's Globe*. Дана реалія перекладена як «Шекспірівський глобус» за допомогою повного калькування.

До суспільно-політичних реалій адміністративно-територіального устрою слід відносити реалію *Hall in Devon*, яку перекладають як «Девонський маєток». Дана реалія позначає великий маєток, розташований в церковному приході, колишнього найголовнішого маєтку села *Bishop's Tawton*. Отже, перекладач використовує прийом опису при перекладі цієї реалії.

До суспільно-політичних реалій суспільно-політичного життя, слів назв для звань, титулів звернень та соціальних класів відноситься реалія *PhD*, яку

перекладач передає у перекладі як «доктор філософії», що слід розцінювати як калькування.

Поряд з цим, вважаємо раціональним віднести до цієї групи реалію *Special Needs* (в перекладі – «неповноцінні люди»). Дане поняття використовується для номінації людей з обмеженими можливостями, які потребують медичної допомоги. Називати таких людей «неповноцінними» неприпустимо з огляду на грубості цього виразу, слід використовувати евфемізм. Дане перекладацьке рішення можна класифікувати як використання прийому опису.

До суспільно-політичних реалій суспільно-політичного життя, що служать для номінації установ відносяться реалії: *CIA*, *Scotland Yard*.

Абревіатура *CIA* (Central Intelligence Agency) передається в тексті перекладу як «ЦРУ», отже, перекладач використовує прийом повного калькування. Відзначимо, що повне калькування при перекладі цієї реалії було здійснено задовго до створення тексту перекладу цієї книги, калькована абревіатура стала загальноживаною, а перекладач лише скористався цією еквівалентною лексичною відповідністю.

Scotland Yard – штаб-квартира поліцейської установи, розташованої в Англії. Автор перекладу здійснює переклад даної реалії за допомогою транскрипції, що дозволяє зберегти її національно-історичний колорит, проте, робить скрутним сприйняття сенсу реалії з огляду на її «чужість» носіям української мови.

У тексті оригіналу зустрічаються суспільно-політичні реалії суспільно-політичного життя, слова для номінації навчальних закладів і понять сфери освіти. До цієї групи відноситься реалія *Joint Honor School*, передана в перекладі як «Вища школа». *Joint Honor School* навчальний заклад, після закінчення якого випускник отримує спеціальний науковий ступінь, в якому є два головних напрямки, замість традиційно одного. Поряд з цим, вища школа – вуз, який здійснює підготовку фахівців вищої кваліфікації в різних

областях на базі середньої освіти. Отже, можна говорити про заміну перекладачем реалії вихідного тексту своєї реалією.

Також до цієї групи відносяться реалії *A level* і *A grade*, перекладені шляхом комбінації прийомів транслітерації і калькування як «Рівень А» і «Ступінь А» відповідно. *A level* (Advanced Level) – предметна кваліфікація, що присвоюється по закінченню школи в разі успішної здачі іспиту просунутого рівня. *A grade* – найвища оцінка в системі оцінювання США.

Назва шкільного предмета – *Life Skills*, перекладене як «соціальні навички», також входить до групи реалій суспільно-політичного життя, що служать для номінації навчальних закладів і понять сфери освіти. В цілому, дане перекладацьке рішення можна розцінювати як часткове калькування.

Тож, у проаналізованих варіантах перекладу культурних реалій перекладачем використовувалися: контекстуальний аналог, гіперонімічна заміна, калькування, транслітерація та опущення. Найбільш частотними виявилися випадки перекладу за допомогою контекстуального аналога та гіперонімічної заміни.

3.2 Труднощі перекладу культурних реалій англomовного художнього дискурсу

У даному параграфі проаналізуємо труднощі перекладу культурних реалій англomовного художнього дискурсу.

У даній роботі в якості об'єкта дослідження виступають романи С. Кінга «Воно», який містить велику кількість реалій життя Америки 50-х і 80-х років та М. Геддона «Загадковий нічний інцидент з собакою». Вибір даних романів обумовлений великою наявністю культурних реалій у них.

Зауважимо, що труднощі перекладу реалій полягають в тому, що тексти містять великий обсяг різноманітної інформації, що вимагає володіння фоновими знаннями, в число яких входять реалії (топоніми, власні імена,

фразеологізми, лексика, що відображає різні сфери життя країни і т.д.) [42, с. 102]. Особливо проблематичним в цьому плані виявляється переклад художніх текстів, які, крім зазначеної національно і культурно забарвленої інформації, містять також тропи. Часом інформація, що припускає володіння фоновими знаннями, входить до складу тропів, що збільшує складність перекладу художніх текстів.

При перекладі художніх текстів перекладачі вдаються до різних перекладацьких трансформацій – перетворенням, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу в зазначеному сенсі [6, с. 50]. Семантична сутність трансформацій полягає в заміні лексичної одиниці, яка перекладається словом або словосполученням іншої внутрішньої форми, яка актуалізує ту складову іноземного слова, що підлягає реалізації в даному контексті [49, с. 45].

Звернемося до розгляду прикладів перекладу реалій роману С. Кінга «Воно». Перекладач передають численні реалії наступними способами:

Згідно В. Н. Комісарову, генералізація – це одна з лексико-семантичних замін одиниці вихідної мови, що має більш вузьке значення, одиницею мови, що володіє більш широким значенням [34, с. 176]. Слово-реалія (в даному романі це зазвичай назви фірм, компаній, що виробляють продукти, предмети побуту і т.д.) при використанні даного прийому опускається, замість неї використовується видова назва предмета, при цьому в оригіналі, як правило, видове найменування відсутнє, зазвичай використовується конкретна назва.

Звернемося до прикладу.

Bill's dad glanced up from the True he was looking at [78].

Батько Білла відірвався від журналу, який дивився [76].

Перекладач у своєму перекладі опускає назву журналу, залишаючи тільки видове найменування. У даному випадку навряд чи дуже важливо зберегти назва журналу, оскільки цей журнал не є якимось особливим і не дає читачеві ніякої важливої інформації щодо батька Білла. До того ж характеристика даного героя не так важлива, оскільки це другорядний

персонаж. З іншого боку, С. Кінг в романі часто згадує багато деталей, характерних саме для Америки описуваного періоду – 50-80-і роки, тому збереження всіх цих деталей при перекладі дозволяє відтворити атмосферу США того часу.

... ole Big Bill was toting a matched set of Samsonite bags, one under each eye [78].

Під очима у нього були темні кола [76].

У даному прикладі перекладач опускає назву фірми “Samsonite”, використовуючи генералізацію, однак при цьому втрачаються гра слів і образність, закладені в оригіналі, збіднюється манера письма С. Кінга. “Samsonite” – це фірма, яка створює дорожні сумки, валізи, рюкзаки. Слово “bags” можна перекласти як в прямому сенсі («мішки», «сумки»), так і в переносному («мішки під очима»). Таким чином, використання даної реалії С. Кінгом вказує на великі, як дорожні сумки, мішки під очима Білла і його сильну втому після безсонної ночі. Перекладач зовсім прибирає цю образність, при цьому мішки у нього стають «темними колами». Тому використання у даному випадку генералізації здається не зовсім вдалим, однак варто врахувати, що досить складно знайти український еквівалент подібного виразу. Заміна ж назви фірми на назву будь-якої аналогічної фірми в Україні, яка також створює сумки, була б грубою помилкою, так як в романі про Америку 50-80-х років не можуть бути присутніми українські реалії.

Варто відзначити, що в деяких випадках використання генералізації є необхідним. До таких, наприклад, відносяться випадки згадки назв компаній, фірм, які в оригінальному тексті дані без пояснень, так як вони зрозумілі англomовному читачеві, але важкі для розуміння україномовному читачеві. Наприклад:

Concorde. I can just make it if I drive to Heathrow instead of taking the train [78].

Конкордом. Я встигну, якщо я поїду в Хітроу машиною, а не потягом [76].

У даному прикладі мова йде про надшвидкісний літак “Concorde”, але перекладач не дає пояснень і не робить виносок. На те, що це літак, в першому випадку вказує назву аеропорту – «Хітроу», але читачеві може бути невідома і ця реалія. У другому випадку на це вказує дієслово «полечу». Таким чином, у даному випадку слід було б зробити пояснюючу виноску або замінити назву видовим найменуванням «літак». Однак навіть відсутність пояснення даної реалії не сильно впливає на розуміння.

Звернемося до розгляду наступного прикладу.

... who spends what time he does not spend in front of his Commodore here in the library [78].

... який, якщо не проводить час перед своїм "Коммадором", сидить тут, в бібліотеці [76].

Дана пропозиція також є яскравим прикладом того випадку, коли перекладачеві слід було застосувати генералізацію, але він цього не робить. Фірма “Commodore” існувала з 1954 по 1994 р. і випускала персональні комп’ютери. Але не кожен український читач, особливо сьогодні, знайомий з цією фірмою. Якщо перекладач вирішив залишити назву, йому слід було зробити пояснюючу виноску або зовсім прибрати назву фірми і замінити її видовим найменуванням «комп’ютер».

Зазвичай перекладачі просто перекладають назви фірм, продуктів, предметів побуту, слова пісень. При цьому можливі помилки при передачі реалії: або перекладач не впізнає реалію, або просто припускається помилки при перекладі. Наведемо приклад:

Bill, who had been chowing up a piece of his mother's devil's food cake [78].

Біл подавився шматком маминого диявольського торта [76].

Перекладач практично дослівно перекладає назву популярного в Америці шоколадного торта «Їжа диявола», опускаючи слово “food”. При цьому з’являється негативна конотація, посилена словом «подавився»: можна

подумати, що мова йде про погану якість торта, хоча цей сенс тут не закладено.

Звернемося до розгляду наступного прикладу:

But for you I think it's Wild Turkey [78].

.. - але для вас, я думаю, «Дика індичка» [76].

Безумовно, перекладач не може знати абсолютно всі реалії, особливо ті, які стосуються побуту або не відображені в мові, до того ж не завжди у перекладача є доступ до джерел подібної інформації, щоб точно передати реалію. Завдання також ускладнюється, коли перекладача і автора оригіналу відокремлює часовий проміжок. Але для того, щоб передати певну реалію, необов'язково знати про неї. У даному прикладі мова йде про віскі. Так як ця назва продукту, швидше за все невідома українському читачеві, перекладач міг залишити назву англійською мовою, давши при цьому виноску або передати назву транслітерацією. Але перекладач вирішив перекласти дану назву, і такий спосіб зручний.

... the boys at work were already making jokes about Jack Sprat and his wife [78].

.. хлопчак на роботі вже жартують над Джеком Спретом і його дружиною [76].

У даному прикладі присутнє відсилання до відомого англійського віршика про дуже худого чоловіка і його товсту дружину. Герої роману Едді Каспбрак і його дружина Міра порівнюються з героями віршика. Перекладач дослівно перекладає цей вислів, ніяк при цьому не передаючи його значення. Читач, незнайомий з цією реалією, може не зрозуміти, чому посеред міркувань Едді про його дружину раптом з'явився якийсь Джек. Знайти еквівалент цього виразу в українській мові досить складно, тому простіше дати виноску.

Як вказує В. Н. Комісаров, прийом опущення передбачає відмову від передачі в перекладі семантично надлишкових слів, значення яких виявляються нерелевантними або легко відновлюються в контексті [34, с.

204]. Він також говорить про те, що цей приклад може бути використаний перекладачем, якщо є необхідність скоротити текст перекладу [34, с. 206].

Звернемося до розгляду прикладу:

... *a lanky guy dressed in jeans and chambray* [78].

... цей хлопець в джинсах [76].

У даному прикладі перекладач опускає слово “chambray”, яке означає бавовняну тканину. Варто відзначити, що дана деталь є, скоріше, незначною і не сильно впливає на розуміння всього речення.

Наступний приклад:

... *it was stupid, all right, sloppy as a used Kleenex* [78].

... *це було нерозумно, звичайно, сентиментально* [76].

Часом при опущенні реалій втрачається вихідна гра слів. Так, у даному випадку реалія є частиною порівняння і в союзі зі словом “sloppy” створює мовну гру. “Kleenex” – це назва фірми, що виробляє серветки, носові хустки і т.д. Перекладач замінює порівняння на прикметник «сентиментальний», яке за змістом практично не поступається вихідному порівнянню. Однак пропадає гра слів: “sloppy” можна перекласти як в прямому сенсі «мокрый», так і в переносному – «сентиментальний». Ймовірно, перекладач вирішив, що одного прикметника буде досить, так як в українській мові складно знайти схоже багатозначне слово.

Звернемося до розгляду наступного прикладу:

... *his mouth as dry as lintballs* [78].

... *в роті пересохло* [76].

Вираз “as dry as lintballs” в даній пропозиції викликає складності при перекладі, так як слово “lintballs” можна перекласти як «катишки» або «кульки пилу». Опускаючи при перекладі дане словосполучення, перекладач втрачає дуже незвичайне порівняння.

У деяких випадках перекладачі замінюють вихідне слово, якщо не знають його або не можуть знайти еквівалент. Такі заміни не завжди

впливають на розуміння тексту, але часом при використанні іншого слова значення може спотворитися.

Наведемо приклад:

Is that yer name or yer address, buckaroo? [78].

Це твоє ім'я або твоя адреса, підлабузник? [76].

Перекладач просто опускає, по всій видимості, незнайоме йому слово “buckaroo”, яке перекладається як «ковбой», і замінює його на слово «підлабузник», яке зовсім недоречно в даному контексті, так як надає фразі зовсім інше значення.

Наступний приклад:

Jeezwm-crow Henry do not really cut im! [78].

Чортова ворона. Генрі, не заріж його! [76].

У даному випадку перекладач дослівно перекладає вираз, і, не дивлячись на те, що він перекладає правильно, втрачається гра слів: словосполучення “jeezwm crow” співзвучно поєднанню “jesus christ” і є, по суті, евфемізмом, який використовується в якості лайки.

Далі звернемося до особливостей перекладу реалій роману М. Геддона “Загадковий нічний інцидент з собакою”.

Одним із прикладів перекладу культурних особливостей може послужити переклад наступного речення:

There was also a padded bench[77].

А ще там стояла м'яка кушетка [75].

По-перше, українські в'язниці облаштовані трохи інакше, ніж англійські. По-друге, англійське “padded bench” служить для позначення меблевого виробу, призначеного для сидіння кількох людей з м'якою поверхнею. Перекладач перекладає цю одиницю як «кушетка», що позначає меблевий виріб, призначений для лежання, який може мати гспинку або підголівник.

Очевидно, що образ української в'язниці у носія української мови значно різниться з тим, як облаштовані в'язниці в Англії. Перекладач е

даному випадку надав перевагу усунути національно-історичний колорит даного явища, замінивши його. На наш погляд, дане перекладацьке рішення позбавляє носія української культури можливості складання коректного образу англійських в'язниць.

У наступному прикладі проілюстрована невмотивована заміна інформації вихідного тексту в тексті перекладу.

The other box was an old cardboard box that is called a shirt box because people used to buy shorts in them [77].

Це був старий ящик від шафи, який називався білизняним, тому що деякі люди зберігають там свої сорочки [75].

Автор вихідного тексту експлікує зміст того, що розуміється як “cardboard box / shirt box”. Так, реципієнту книги-джерела стає чітко зрозуміло, що мова йде про коробку, зроблену з картону, в якій раніше зазвичай продавалися сорочки. В Україні такий спосіб упаковки сорочок є нетрадиційним, через що автор перекладу вирішує докорінно змінити значення даної пропозиції, замінюючи картонну коробку ящиком шафи, в якому деякі люди зберігають свої сорочки. На наш погляд, дане перекладацьке рішення не є раціональним з огляду на те, що зміст вихідної пропозиції є цілком доступним для реципієнта перекладу, тобто не вимагає зміни.

Наступний приклад ілюструє значне звуження перекладачем значення пропозиції оригіналу.

Penalty £ 10 if you fail to show a valid ticket for your entire journey [77].

За фальшивий квиток штраф 10 фунтів [75].

У реченні вихідного тексту йдеться про те, що в разі, якщо пасажир не зможе з будь-якої причини показати свій дійсний квиток, то він буде змушений сплатити штраф. У перекладі передається тільки один з можливих випадків – наявність у пасажирів фальшивого квитка. Однак, ті випадки, коли пасажир просто втратив квиток, його квиток став недійсним, або ж пасажир

зовсім вирішив проїхати без квитка, не передаються в перекладі, що говорить про його недбалість.

Деякі окремі лексичні одиниці також мають яскраво виражений національно-історичний колорит. Такі одиниці також можуть бути в різному ступені чужі носіям культури мови перекладу, через що відображення таких одиниць в перекладі може вплинути на уявлення про носіїв іншомовної культури у реципієнтів перекладу.

Stranger danger [77].

Небезпечні незнайомці [75].

Автор перекладу передає поняття “stranger danger” як «небезпечні незнайомці». Насправді, поняття “stranger danger” служить для позначення ідеї, що незнайомці є потенційно небезпечними. Ця фраза використовується для узагальнення всіх тих небезпек для дитини, які потенційно можуть виходити від незнайомого дорослого. Перекладач передає іншу думку, використовуючи прийом калькування. Так, ідея, закладена в оригіналі, втрачається в тексті перекладу.

Наступні приклади ілюструють використання прийому транскрибування для перекладу культурно-специфічних одиниць.

Consulate [77]. *Консулейт* [75].

Gauloises [77]. *Голуаз* [75].

Назви торгових марок сигарет “Gauloises” і “Consulate” перекладені за допомогою транскрибування, експлікуючи в тексті перекладу, що це марки сигарет, і навіть уточнюючи їх смакові особливості. Дане перекладацьке рішення представляється раціональним, так як дозволяє зберегти форму слова оригіналу, передати його зміст, при цьому не позбавляючи його національно-специфічного забарвлення і «чужості».

Наступний приклад демонструє перекладацьке рішення, яке неможливо класифікувати з огляду на його немотивованість.

Double yellow lines [77].

Жовті розділові лінії [75].

Так, “double yellow lines” – вид дорожньої розмітки, яка застосовується у Великобританії. Він являє собою дві паралельні лінії жовтої фарби, що наносяться уздовж боку дороги з метою показати, що паркування транспортних засобів на території, розташованій за цими лініями, заборонено.

У перекладі проводиться додавання слова «розділові», що не відповідає змісту явища, описаного в оригіналі. Більш того, «чужість» даного словосполучення зберігається, проте зміст і форма зазнають змін.

Наступний приклад служить ілюстрацією невірною перекладацького рішення.

Ridge and furrow [77].

Межа [75].

“Ridge and furrow” позначає феномен, спостережуваний раніше у фермерствах Англії, причиною якого була оранка земель для посівів. Так, раніше для оранки використовувався плуг, лезо якого було загострено тільки з одного боку. Отже, при використанні такого плуга земля переверталася тільки в одну сторону, що призводило до утворення горба по середині розораного поля. Ця ділянка землі, розташована над іншими розораними смугами і знаходиться по центру поля і є так званим “ridge and furrow landscape”, переданим в перекладі як «межа».

Поняття «межа» служить для позначення кордону, що проходить між земельними ділянками різних власників. Варто відмітити, що даний переклад є невірним, так як піднесена «борозна» поля не є кордоном різних земельних ділянок.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок про те, що використання автором твору реалій в тексті завжди є обґрунтованим, тому перекладачеві важливо їх зберегти і адекватно передати при перекладі, щоб забезпечити міжкультурну взаємодію. Збережені реалії можуть бути частиною тропів, і в такому випадку їх опущення може привести до збіднення авторського стилю письма. Однак набагато важливіше, що реалії відіграють велику роль у

відтворенні атмосфери і побуту країни описуваного періоду, вони також несуть в собі важливу культурну та національну інформацію. Ігнорування перекладачем реалій, незважаючи на те, що часом опущення реалій не впливає на загальне розуміння змісту тексту, говорить про його нездатність забезпечити опосередковане міжкультурне спілкування між автором і читачем.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі магістерської роботи нами було здійснено аналіз особливостей перекладу культурних реалій в англomовному художньому дискурсі.

Нами були представлені і проаналізовані приклади перекладу культурних реалій на матеріалі твору Марка Геддона “The Curious Incident of the Dog in the Night-time” та його україномовного перекладу. Класифікація реалій, відібраних в даній книзі, виглядає наступним чином: I Етнографічні реалії: реалії побуту; заходи та гроші; мистецтво і культура. II Суспільно-політичні реалії: адміністративно-територіального устрою; суспільно-політичного життя.

У проаналізованих варіантах перекладу культурних реалій перекладачем використовувалися: контекстуальний аналог, гіперонімічна заміна, калькування, транслітерація та опущення. Найбільш частотними виявилися випадки перекладу за допомогою контекстуального аналога та гіперонімічної заміни.

Нами були проаналізовані труднощі перекладу культурних реалій англomовного художнього дискурсу на матеріалі романів С. Кінга «Воно», та М. Геддона «Загадковий нічний інцидент з собакою». Вибір даних романів обумовлений великою наявністю культурних реалій у них. Труднощі перекладу реалій полягають в тому, що тексти містять великий обсяг різноманітної інформації, що вимагає володіння фоновими знаннями, в число

яких входять реалії (топоніми, власні імена, фразеологізми, лексика, що відображає різні сфери життя країни і т.д.). Особливо проблематичним в цьому плані виявляється переклад художніх текстів, які, крім зазначеної національно і культурно забарвленої інформації, містять також тропи.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок про те, що використання автором твору реалій в тексті завжди є обґрунтованим, тому перекладачеві важливо їх зберегти і адекватно передати при перекладі, щоб забезпечити міжкультурну взаємодію. Однак набагато важливіше, що реалії відіграють велику роль у відтворенні атмосфери і побуту країни описуваного періоду, вони також несуть в собі важливу культурну та національну інформацію. Ігнорування перекладачем реалій, незважаючи на те, що часом опущення реалій не впливає на загальне розуміння змісту тексту, говорить про його нездатність забезпечити опосередковане міжкультурне спілкування між автором і читачем.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі здійснено виявлення особливостей перекладу культурно-специфічних одиниць з англійської мови на українську мову.

Нами було визначено, що реалії – це слова і словосполучення, які відображають життя, побут і традиції одного народу, відсутні в мові і культурі інших народів.

За основу дослідження ми взяли детальну класифікацію реалій, яку запропонували С. Влахов і С. Флорін, у якій вони пропонують наступну систему класифікації реалій: I. Предметний поділ реалій; II. Місцевий поділ реалій; III. Тимчасовий поділ реалій; IV Перекладацький розподіл реалій.

Узагальнюючи погляди вчених і дослідників, можна прийти до такого висновку, що реаліям в основному властиві такі особливості: реалії є окремим і особливим розрядом безеквівалентної лексики; реаліям характерна своєрідна гнучкість, так як вони, зберігаючи свій статус, можуть належати одночасно до різних лексичних категорій; реалії, перш за все, висловлюють конотативне значення; реалії відрізняються від інших класів лексичних одиниць тим, що вони містять національно-культурне забарвлення.

Реалії означають слова і словосполучення, які називають предмети, об'єкти, явища, характерні для побуту, культури, громадського і історичного розвитку одного народу. Вони малознайомі або чужі іншому народу, так як виражають національний або тимчасовий колорит, який не має точних відповідностей в іншій мові. Реалії завжди вимагають особливого підходу при перекладі з однієї мови на іншу мову.

Нами було зазначено, що під художнім дискурсом розуміється соціокультурна взаємодія між письменником і читачем, залучаючи до своєї сфери культурні, естетичні, соціальні цінності, особисті знання, знання про світ і ставлення до дійсності, систему вірувань, ідей, переконання, почуття та представлення, які є спробою змінити «духовний простір» людини і викликати у неї певну емоційну реакцію. Мету художнього дискурсу можна

описати так: письменник своєю творчістю робить спробу безпосередньо вплинути на «духовний простір» читача як реципієнта (під духовним простором читача ми маємо на увазі його систему цінностей, знань, його погляди на життя, прагнення та бажання, особисті орієнтири) з метою впливу на нього.

Нами було зазначено, що теорія перекладу розглядає прагматичні аспекти міжмовної комунікації. У міжмовному комунікативному акті, крім відправника та одержувача, бере участь перекладач. Його мета – створення на мові перекладу тексту, який призначений для повноправної заміни вихідного тексту, в тому числі і в прагматичному плані. Прагматика перекладу, таким чином, охоплює сукупність відносин між учасниками міжмовної комунікації (джерело – перекладач – реципієнт) і текстами, за допомогою яких така комунікація здійснюється (оригінал і текст перекладу). Одним з головних напрямків досліджень в сучасній теорії перекладу є аналіз прагматичного впливу або комунікативного ефекту і способи досягнення такого ефекту.

Аналіз теоретичних джерел показав, що культурно-етнографічна концепція перекладу пов'язана з рішенням важливого теоретичного питання про роль перекладу по відношенню до чужої культури, а саме чи повинні компоненти чужої культури зберігатися в перекладі або вони повинні замінюватися компонентами своєї культури, які виконують таку ж або аналогічну функцію. Створюючи текст перекладу, перекладач або намагається зберегти прагматичний потенціал оригіналу, або намагається домогтися, щоб цей текст мав інший прагматичний потенціал, певною мірою незалежний від прагматики вихідного тексту.

Нами були описані чотири види такої адаптації, що застосовуються в перекладацькій практиці. Завдання першого виду прагматичної адаптації полягають у досягненні адекватного розуміння переданого повідомлення з боку «усередненого» реципієнта перекладу. Другий вид прагматичної адаптації має на меті домогтися правильного сприйняття змісту оригіналу,

донести до реципієнта перекладу емоційний вплив вихідного тексту. При використанні третього виду прагматичної адаптації перекладач орієнтується на конкретного реципієнта і на конкретну ситуацію спілкування, прагнучи забезпечити бажаний вплив. Четвертий вид прагматичної адаптації характеризується як рішення якогось «екстраперекладацького надзавдання», продиктованого політичними, практичними, особистими або іншими міркуваннями, що не мають безпосереднього відношення до перекладного тексту.

У рамках культурологічного підходу переклад означає не тільки перехід від однієї мови до іншої, а й від однієї культури до іншої. Звідси випливає, що на рішення, що приймаються перекладачем, великий вплив мають відмінності в соціально-культурному досвіді носіїв вихідної мови і мови перекладу.

Нами були представлені і проаналізовані приклади перекладу культурних реалій на матеріалі твору Марка Геддона “The Curious Incident of the Dog in the Night-time” та його україномовного перекладу. Класифікація реалій, відібраних в даній книзі, виглядає наступним чином: I Етнографічні реалії: реалії побуту; заходи та гроші; мистецтво і культура. II Суспільно-політичні реалії: адміністративно-територіального устрою; суспільно-політичного життя.

У проаналізованих варіантах перекладу культурних реалій перекладачем використовувалися: контекстуальний аналог, гіперонімічна заміна, калькування, транслітерація та опущення. Найбільш частотними виявилися випадки перекладу за допомогою контекстуального аналога та гіперонімічної заміни.

Нами були проаналізовані труднощі перекладу культурних реалій англійської мови на матеріалі романів С. Кінга «Воно», та М. Геддона «Загадковий нічний інцидент з собакою». Вибір даних романів обумовлений великою наявністю культурних реалій у них. Труднощі перекладу реалій полягають в тому, що тексти містять великий обсяг

різноманітної інформації, що вимагає володіння фоновими знаннями, в число яких входять реалії (топоніми, власні імена, фразеологізми, лексика, що відображає різні сфери життя країни і т.д.). Особливо проблематичним в цьому плані виявляється переклад художніх текстів, які, крім зазначеної національно і культурно забарвленої інформації, містять також тропи.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок про те, що використання автором твору реалій в тексті завжди є обґрунтованим, тому перекладачеві важливо їх зберегти і адекватно передати при перекладі, щоб забезпечити міжкультурну взаємодію. Однак набагато важливіше, що реалії відіграють велику роль у відтворенні атмосфери і побуту країни описуваного періоду, вони також несуть в собі важливу культурну та національну інформацію. Ігнорування перекладачем реалій, незважаючи на те, що часом опущення реалій не впливає на загальне розуміння змісту тексту, говорить про його нездатність забезпечити опосередковане міжкультурне спілкування між автором і читачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абабілова Н. М. Відтворення реалій як перекладознавча проблема. *Філологічні науки*, 2014. С. 9-12.
2. Авдеєнко Т. Лінгвокультурологічні особливості англійських мовних реалій. *Науковий журнал*, 2014. 2014. С. 9-14.
3. Антошкіна Л., Красовська Г. Соціолінгвістика. Навчальний посібник. Донецьк: ТОВ «Юго-ВостокЛтд», 2007. 360 с.
4. Арутюнова Н. Д., Падучева Е. В. Истоки, проблемы и категории прагматики // *Новое в зарубежной лингвистике*. М., 1985. Вып. 16. С. 8-42.
5. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов.– М.: Сов. Энциклопедия, 1966.– 606 с.
6. Баранова, С.В. Спецрозділи перекладу: конспект лекцій для студ. спец. 6.020303 "Переклад" денної форми навчання. Суми: СумДУ, 2012. 86 с.
7. Бархударов Л.С. Язык и перевод / Л.С. Бархударов // *Вопросы общей и частной теории перевода*. – М. : Издательство «Международные отношения», 1975. – 236 с.
8. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник]. Київ: Академія, 2004. 344 с.
9. Бех П. О. Неперекладне в перекладі (Про книгу Р. П. Зорівчак „Реалія і переклад”). *Теорія і практика перекладу*. Київ, Вища школа, 1992. Вип. 18. 196 с.
10. Белова А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці. *Іноземна філологія*. Київ: Вища школа, 2002. Вип. 32–33. С. 7–14.
11. Берков В. П. Современные германские языки / В. П. Берков. – М.: АСТ, Астрель, 2001. – 336 с
12. Бобришева О. Мовна картина світу та проблеми перекладу національно-культурних реалій. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 14 (201). Ч. II. 2010. С. 9–13.

13. Бондаренко А.І. Художній дискурс в інтерпретаційному вимірі: лінгвостилістичний аспект: [посібник]. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. 226с.
14. Бурбело В. Б. Художній дискурс в історії французької мови та літератури: автореф. дис. на здобуття наук: спец. ступеня доктора філол. наук: спец. 10.02.05 «романські мови». Київ, 1999. 42 с.
15. Бурда-Лассен О. В. Переклад як процес декодування ментальної ідентичності нації (на матеріалі українських і німецьких етнолексем міфологічного походження): дис. ... канд. філолог. наук : спец. 10.02.16. Київ, 2004. 318 с.
16. Бурдейна О. Етнокультурні маркери в художньому дискурсі. Науковий вісник Чернів.ун-ту : збірник наук. праць. Чернівці : Рута, 2006. Вип. 319/320 : Германська філологія. С. 176–183.
17. Вайсбурд М.Л. Обучение пониманию иностранной речи на слух на материале английского языка. Москва : Просвещение, 1965. 79с.
18. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. Москва: Индрик, 2005. 1038 с.
19. Виноградов В.А. Введение в переводоведение. - М., 2001. 420 с.
20. Виноградов В. С. Перевод: общие и лексические проблемы. Учебное пособие / В. С. Виноградов. – М. : КДУ, 2006. 3-е изд., перераб. – 240 с.
21. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва: Международные отношения, 1980. 340 с.
22. Гаврилів Т. Текст між культурами = Texts between cultures: Essays on Translation: Перекладознавчі студії. Київ, 2005. 200 с.
23. Галеева Н. Л. Перевод в культуре: уточнение статуса и понятий / Н. Л. Галеева // Критика и семиотика. – Новосибирск : НГУ, 2006(a). – Вып. 9. – С. 24–35.

24. Гаман І. В. Національно-специфічна реалія як складова картина світу. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. праць. Харків, 2009. Вип. 23 – 24. С. 85 – 87.
25. Гудий К. А. Типология приемов передачи культурно-специфических слов. Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2012. №. 2. С. 180-184.
26. Дейк, ван Т.А. Язык. Познание. Коммуникация: [пер. с англ.] / Т.А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с
27. Дем'яненко О.Є. Переклад як спосіб розуміння культурної ідентичності в умовах міжкультурної комунікації. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Лінгвістика": Збірник наукових праць. Вип. 15. Херсон: ХДУ, 2011. С. 289-293.
28. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство». Київ, 2008. 36 с.
29. Дымарский М.Я. Текст — дискурс — художественный текст // Текст как объект многоаспектного исследования: Сб. ст. науч.-метод. семинара "Textus". Вып. 3. Ч. 1. СПб. —Ставрополь: СГУ, 1998. 9 с.
30. Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні: перекладознавчий аспект. Іноземна філологія. Львів, 1994. С. 106 – 107.
31. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів : Вид-во при Львівському університеті, 1989. 216 с.
32. Иванов А. О. Безэквивалентная лексика / А. О. Иванов. – СПб.: Типография издательства СПбГУ, 2006. – 200 с.
33. Караулов Ю.Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка. - М., 1981
34. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учебник для институтов и факультетов иностранных языков. Москва: Высшая школа, 1990. 253 с.

35. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Москва: ЭТС, 1999. 192 с.
36. Кулибина Н. В. Лингвострановедческий подход к художественному тексту // Е. М. Верещагин. Лингвострановедение и текст. – М. : Русский язык, 1987. – С. 54-60.
37. Латышев Л.К. Перевод: теория, практика и методика преподавания. Москва: Академия, 2003. 192 с.
38. Лотоцька О. Особливості перекладу мовних реалій як одиниць безеквівалентної лексики (на основі англomовних прозових творів О. Генрі). Мандрівець. Філологічні науки. Випуск 1 (87), 2012. № 3. С. 72–74.
39. Лощенова І. Проблеми відтворення мовних реалій. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Лінгвістика, 2011. Вип. 15. С. 306–309.
40. Макаренко Ю. Г., Советна А. В. Особливості відтворення реалій при перекладі романів Агати Крісті. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія. 2016, № 24. Том 2. С. 123–125.
41. Манаенко Г.Н. Дискурс и его отношение к речи, тексту и языку. Межвуз. сб. науч. Ст. Ставрополь: Пятигор. Гос. Лингв. Ун-т, 2003. С. 26-46
42. Невинна К. Переклад реалій (на прикладі твору Ю. Андруховича «Дванадцять обручів»). Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики, 2011. № 1. С. 101–110.
43. Петришен О. Г. Поняття реалія як складова частина безеквівалентної лексики. Мова і культура, 2013. Вип. 16, т. 1. С. 406 – 410.
44. Подорожна К. Ю. Місце реалій у системі безеквівалентної лексики. Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. Чернівці. Германська філологія, 2014. С. 174–178.
45. Реформатский А. А. Мысли о терминологии / Александр Александрович Реформатский // Современные проблемы русской

терминологии / Александр Александрович Реформатский. – Москва, 1986. – С. 163–198.

46. Розенцвейг В.Ю. Основные вопросы теории языковых контактов / В.Ю. Розенцвейг // Новое в лингвистике. Вып. 6. – М.: Прогресс, 1972. – С. 5-22.

47. Седов К.Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции. М.: Лабиринт, 2004. — 320 с

48. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Полтава :Довкілля-К, 2006. 716 с.

49. Солодуб, Ю.П. Теорія та практика художнього перелога: навч. посібник для студ. лінгв, фак. вищ. навч. закладів. Москва: Видавничий центр «Академія», 2005. 304 с.

50. Степанов, Ю.С. Альтернативный мир, Дискурс, Факт и Принцип причинности / Ю.С. Степанов // Язык и наука конца 20 века. – М. : РАН, 1996. – С. 35– 73

51. Супрун А.Е. Экзотическая лексика / А.Е. Супрун. – М.: ФН, 1958. – 231 с.

52. Томахін Г. Д. Реалії-американізми / Г. Д. Томахін. – М. : Вышш. шк., 1988. – 238 с

53. Удовіченко Г. М. Особливості відтворення міфологічних реалій в англійському перекладі драми-феєрії Лесі Українки "Лісова пісня". Записки з романо-германської філології, 2016. Вип. 2. С. 77–85.

54. Федоров А.В. О художественном переводе/ Л,В,Федоров. – Л. 1941. - 259с.

55. Чередниченко О. Про мову і переклад. Київ: Либідь, 2007. 248 с.

56. Швейцер А. Д. Теория перевода: статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1988. 215 с.

57. Aiwei Shi Accommodation in Translation. Translation Journal. URL: <http://translationjournal.net/journal/29accom.htm>

58. Beaugrande R. Text, Discourse and Process: Towards a Multidisciplinary Science of Text. N. Y.: Norwood, ALEX, 1980. Vol. XV. 351 p.
59. Brown G., Yule G. Discourse analysis. Cambridge, CUP, 2001. 288 p.
60. Buden B. Cultural translation: An introduction to the problem, and responses. Translation Studies. 2009. Vol. 2. №. 2. P. 196-219.
61. Buss K. Reading and Writing Literary Genres. Newark, Del. : International Reading Association, 2000. 200 p.
62. Chafe W. Beyond Beads on String and Branches in a Tree. Conceptual Structure, Discourse and Language. Stanford, 1996. P. 49-66.
63. Dance F., The Functional of Human Communication : A Theoretical Approach. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1976. 206 p.
64. Hinner M. B. The importance of intercultural communication in globalized world URL: <http://www.bwl.tu-Freiburg.de/english/forschung/Global/pdf>
65. Hodge B. Ideology, Identity, Interaction: Contradictions and Challenges for Critical Discourse Analysis. Critical Approach to Discourse Analysis across Disciplines. 2012. Vol. 5 (2). P. 1-18.
66. Johansen J. D. Literary Discourse. A Semiotic-Pragmatic Approach to Literature. Toronto & L.: University of Toronto Press, 2002. 489 p
67. Kress, G. (2005). Gains and losses: New forms of texts, knowledge and learning. Computers and Composition, p. 5-22.
68. Newmark P. A textbook of translation. New York : Prentice hall, 1988. 292 p.
69. Nida E.A. Language Structure and Translation. Stanford, Calif.: Stanford Univ. Press, 1975. 230p
70. Nord Ch. Text Analysis in Translation: Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis. Amsterdam: Rodopi, 1991. - P. 4 - 34

71. Rubel P. G. *Translating cultures*. Oxford, New York : Berg, 2003. 289 p.
72. Snell-Hornby M. *The Turns of Translation Studies: New paradigms or shifting viewpoints?* Amsterdam/Philadelphia: Benjamins Publishing Company, 2006.– 221 p.
73. Venuti L. *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. New York: Routledge, 1995. 365 p.
74. Yan C. The culture turn in translation studies. *Open Journal of Modern Linguistics*, 2014. Т. 4. №. 04. P. 487-494.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

75. Геддон М. *Загадковий нічний інцидент з собакою./пер.з англ. А. Рогози*. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 224 с.
76. Кінг С. *Воно* Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. 1344 с.
77. Haddon M. *The Curious Incident of the Dog in the Night-time*. New York : Doubleday, 2003. 107 p.
78. King S. *It*. New York: Signet, 1987. 1093 p.